

SADRŽAJ

Politička pozicija Pokreta demokratske akcije _____	2
Programska načela djelovanja _____	3
Demografska strategija/politika Bosne i Hercegovine _____	4
Ekonomska politika i razvoj _____	6
Politika jednakog tretmana i ravnomjernog regionalnog razvoja _____	14
Socijalna politika i socijalna sigurnost _____	16
Zdravstvena politika i sistem zdravstva _____	17
Strategija obrazovanja - obrazovanje i nauka kao nacionalni prioriteti _____	19
Podrška mladima, sportu i kulturi _____	21
Afirmacija ljudskih prava i temeljnih sloboda _____	23
Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine _____	24
Nacionalna sigurnost i odbrana _____	25
Vladavina prava i pravosuđe _____	27
Efikasna i profesionalna javna uprava _____	28
Vođenje vanjske politike i međunarodne saradnje _____	29
Politika i položaj boračke populacije _____	30
Odnos prema lokalnim zajednicama i lokalna samouprava _____	32
Održiv povratak izbjeglih i raseljenih osoba _____	33
Odnosi sa vjerskim zajednicama _____	34
Odnosi sa drugim političkim partijama/strankama/organizacijama _____	35

Politička pozicija Pokreta demokratske akcije

Na osnovu člana 13. stav 3 Zakona o političkim organizacijama ("Službeni list SR Bosne i Hercegovine", broj: 27/91), dana 24.03.2018. godine, održana je Osnivačka skupština političke organizacije "Pokret Demokratske Akcije", na kojoj je usvojen Program rada političke organizacije "POKRET DEMOKRATSKE AKCIJE" sa skraćenim nazivom "PDA".

Cilj i razlog osnivanja PDA je potreba da se pokrene, afirmiše, vodi i realizira novo političko djelovanje u bosanskohercegovačkom društvu, zasnovano na radu i odgovornosti, a radi rekonstruisanja i osnaženja svih oblika političke i institucionalne vlasti u skladu sa temeljnim načelima država članica Europske unije, kojima teži i pretendira naša domovina Bosna i Hercegovina.

Obezvrjeđivanjem istrajnog i predanog rada, i izbjegavanjem preuzimanja odgovornosti, politika je svedena na zadovoljavanje ličnih ambicija i ciljeva pojedinaca, a na uštrb općeg napretka, od lokalnih zajednica do nivoa države. U namjeri da se takvi negativni trendovi zaustave, okupilo nas je naše razumijevanje stanja i uvjerenje da način na koji to rade trenutne političke elite nam ne daje nadu i perspektivu. Naprotiv, imamo obavezu da tu samoljubivu politiku, koja je postala svrha samoj sebi, koja eliminira sve progresivne ideje, kao i sve druge i drugačije od sebe koji joj se nađu na putu, zajedno sa građanima BiH, već na narednim izborima pobijedimo i otvorimo put onima koji imaju konkretne rezultate, nude viziju i ideje, koji znaju identifikovati stvarne probleme, i koji su sposobni preuzeti odgovornost i ponuditi konkretna rješenja za svakodnevne probleme naše zemlje.

Program rada političke partije "Pokret Demokratske Akcije" u osnovi se zasniva na očuvanju države Bosne i Hercegovine kao suverene, demokratske i nedjeljive države svih naroda i građana koji u njoj žive. U tom cilju svoje političko djelovanje zasnivamo na poštivanju prava kako bi Bosna i Hercegovina uistinu postala pravna i efikasna država, u kojoj će se uvažavati jasna podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, uz međusobno poštivanje njihovih nadležnosti i neovisnosti.

Pokret Demokratske Akcije je novoosnovana politička partija demokratskog centra, koja trenutno nema izborenu političku poziciju, ali obzirom da do osnivanja ove političke organizacije dolazi upravo u vrijeme održavanja općih izbora u Bosni i Hercegovini, PDA će sa svojim programom i ciljevima biti nezaobilazan politički faktor u narednom periodu. Također, PDA će u svom radu i djelovanju slijediti put izvorne ideje i ideale prvog predsjednika Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, i uz jaku podršku građana, sa snažnom političkom pozicijom, biti spremna da preuzme odgovornost, i svojim radom da se bori za opstojnost države BiH, za trajni mir, ekonomski napredak, i sigurniji i kvalitetniji život svakog pojedinca.

Programska načela djelovanja

Programska načela djelovanja PDA sa prijedlogom mjera, objedinjeni u ovaj dokument, sačinjeni su na osnovu analize najvažnijih pitanja i problema sa kojima se Bosna i Hercegovina danas suočava. Programska načela i mjere predstavljaju osnovne naznake djelovanja i osnovne aktivnosti koje će PDA poduzimati da bi se poboljšao i unaprijedio život svih građana Bosne i Hercegovine.

Osnovna programska načela djelovanja PDA:

- 1) PDA je odana ideji očuvanja cjelovitosti, suverenosti i teritorijalnog integriteta države BiH;
- 2) PDA je opredijeljena za integrisanje i članstvo Bosne i Hercegovine, kao cjelovite i demokratske države, u Europskoj Uniji i euroatlantskim asocijacijama;
- 3) PDA se zalaže za izgradnju Bosne i Hercegovine, kao države regija, koje su uspostavljene na bazi ekonomskih, historijskih i komunikacijskih povezanosti, uvažavajući multietničnost konstitutivnih naroda, građana i nacionalnih manjina koji žive u BiH;
- 4) PDA će osigurati zaštitu i unaprjeđenje ljudskih prava i temeljnih sloboda, državu u kojoj se uvažavaju prava i slobode čovjeka i građanina na cijeloj njenoj teritoriji;
- 5) PDA će raditi na stvaranju ambijenta u kojem će mlade generacije preuzeti odgovornost za sudbinu Bosne i Hercegovine, kako bi njen razvoj odredile prema mjeri svojih vizija budućnosti, mira i općeg prosperiteta svoje domovine;
- 6) PDA se zalaže za očuvanje vrijednosti antifašizma na kojima je sazdan demokratski svijet;
- 7) PDA je opredijeljena za očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995., gdje se borcima i braniocima BiH mora vratiti dignitet i dostojanstvo, a kroz zakonom utvrđena prava, i u skladu sa mogućnostima države;
- 8) PDA se zalaže za zabranu negiranja genocida i presuđenih zločina, kao i borbu da se svi zločini otkriju i počinioci sankcionišu, te da se pronađu sve nestale osobe i dostojanstveno, po principima i volji porodica, iste sahrane;
- 9) PDA će istrajati na osiguranju prava na povratak i stvaranju uslova za održiv povratak, sa posebnom pažnjom na sigurnost povratnika, pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, ekonomski razvoj, podršku zapošljavanju i stabilnu egzistenciju;
- 10) PDA će se zalagati za demografsku obnovu Bosne i Hercegovine stimulativnom i humanom politikom nataliteta, te tražiti da se državnim mjerama zaštiti majčinstvo, i potiče podizanje i odgoj djece;
- 11) PDA je opredijeljena, polazeći od univerzalnih vrijednosti slobode, jednakosti, pravde i solidarnosti, da gradi socijalnu državu unutar koje će biti osiguran jednak pristup radu, socijalnoj sigurnosti, zdravlju, humanom stanovanju, obrazovanju, kulturi i sportu za sve, a posebnu senzibilnu za penzionere, invalide, djecu bez roditelja, nezaposlene i stare;
- 12) PDA se snažno zalaže razvoj i jačanje lokalne samouprave, na temelju i principima europskih konvencija i povelja o lokalnoj samoupravi, jer samo jake lokalne zajednice čine jaku, snažnu i ekonomski prosperitetnu Bosnu i Hercegovinu;
- 13) PDA smatra da lokalne zajednice (općine i gradovi) moraju imati punu autonomiju, i osiguranu mogućnost da samostalno reguliraju pitanja iz lokalnog ekonomskog i infrastrukturnog razvoja, koja će se inkorporirati u strategije i planove viših nivoa vlasti;
- 14) PDA će insistirati na pravednijoj i poštenijoj raspodjeli javnih prihoda i stvaranju preduvjeta za ravnomjeran razvoj države, entiteta, kantona i lokalnih zajednica, uspostavljanju i održavanju egzistencijalne ravnopravnosti svih naroda i građana BiH;

- 15) PDA će podržati lokalnu, kantonalnu, entitetsku i međudržavnu saradnju zasnovanu na principima međusobnog uvažavanja;
- 16) PDA cijeni da nisu iskorišteni ekonomski, obrazovni, intelektualni i materijalni kapaciteti i uticaj građana koji žive van BiH (BH Dijaspore), a u cilju unaprjeđenja razvoja bh društva i države, osjećaja pripadnosti dijaspori svojoj domovini, te u tom smislu će formirati posebne državne organe i donijeti strategiju na nivou države;
- 17) PDA podržava i zalagat će se razvijanje prosperitetne tržišne ekonomije na jedinstvenom ekonomskom prostoru BiH, razvoj infrastrukturnih energetskih projekata, te očuvanje energetskih i drugih resursa BiH;
- 18) PDA je opredijeljena za održivi razvoj Bosne i Hercegovine utemeljen na geografski balansiranom i ravnomjernom ekonomskom razvoju, sa konkurentnom ekonomijom koja će osigurati nova zapošljavanja i društveni napredak, te posebnom pažnjom na zaštitu i unaprjeđenje kvalitete životne sredine;
- 19) PDA se zalaže za razvijanje putne infrastrukture i ubrzanu izgradnju autoputeva, regionalnih puteva i drugih bitnih komunikacijskih infrastrukture;
- 20) PDA je opredijeljena za obrazovanje mladih u skladu sa europskim standardima i savremenim potrebama društva, te stvaranje ambijenta koji će zaustaviti odliv stručnih kadrova i mladih iz domovine Bosne i Hercegovine;
- 21) PDA se isključivo zalaže za vladavinu prava, podjelu vlasti i neovisne pravosudne institucije, te PDA podržava borbu protiv kriminala i korupcije kroz dosljednu primjenu zakona i propisa, bez izuzetka;
- 22) PDA se zalaže da policijske, sigurnosne i vojne strukture u Bosni i Hercegovini moraju biti finansijski neovisne, materijalno opremljene, pod civilnom komandom i parlamentarnim nadzorom, sa visokim stepenom hijerarhijske i profesionalne uređenosti;
- 23) PDA podržava donošenje zakona i provedbu postojećih zakona o zabrani ispoljavanja svakog oblika radikalizma, vjerske i nacionalne mržnje, a zbog kojih bi mogao biti narušen mir i stabilnost kao trajno opredjeljenje ove Stranke;
- 24) PDA podržava osiguranje punih vjerskih sloboda vjerskih zajednica, kulturu dijaloga različitosti kao prednosti Bosne i Hercegovine, i afirmaciju bosanskohercegovačkog identiteta svih građana BiH, te očuvanje kulturne i prirodne baštine BiH;
- 25) PDA je bosanskohercegovačka evropska narodna stranka političkog centra, otvorena za sve građane, bez obzira na vjersku, nacionalnu, socijalnu ili drugu pripadnost, vjerna ideji društva jednakih šansi, u kojoj se zasluge mjere i vrednuju prema radu.

Demografska strategija/politika Bosne i Hercegovine

Veliki demografski gubici, pogoršanje prirodne dinamike nataliteta, te snažno iseljavanje iz Bosne i Hercegovine, ali i regiona, koje intenzivno traje već unazad nekoliko godina, negativno se odražava na demografsku sliku Bosne i Hercegovine. Obzirom da je stanovništvo temelj razvoja društva i države u cijelosti, takve negativne trendove je nužno hitno zaustaviti i odgovarajućim mjerama zaustaviti odlazak radno aktivnih mladih ljudi i njihovih porodica, i stvoriti pozitivno okruženje u kojem će se zaustaviti demografski gubici. Demografska politika PDA će se temeljiti na unaprjeđenju demografskog razvoja i unaprjeđenju privrednih, političkih i svih ostalih faktora kako bi se sačuvali demografski potencijali zemlje, kao najznačajniji za daljnji budući razvoj Bosne i Hercegovine.

Ukupno gledano, prethodne vlade i vladajuće strukture se ne mogu pohvaliti pozitivnim rezultatima kad je u pitanju demografska politika, obzirom da i nezaposlenost, a samim tim i iseljavanje kontinuirano rastu, pa će, stoga, ti populacioni izazovi biti visoko rangirani u političkoj strategiji PDA, u kojoj će se posebna pažnja posvetiti nalaženju adekvatnih rješenja za aktualne probleme od fertiliteta stanovništva, preko starenja stanovništva do migracione politike. Samo jasno političko djelovanje u smjeru poboljšanja uslova i kvaliteta života, te čitav niz mjera i olakšica usmjerenih na zaustavljanje demografskog propadanja i omogućavanje demografskog razvoja, postavljaju se kao nulti prioritet djelovanja i temelj svih političkih ciljeva iz ove strategije. Naime, bez ljudi, bez građana, sve politike uključujući i ekonomsku, zdravstvenu, obrazovnu, kulturnu, socijalnu i slično, postaju besmislene i same sebi svrhama, a bosanskohercegovačko društvo svedeno na neodrživ demografski nivo. Postizanje ciljeva poput povećanja stope zaposlenosti, ublažavanja ekonomske cijene podizanja djeteta, usklađivanja pitanja rada i roditeljstva, promocije reproduktivnog zdravlja, borbe protiv neplodnosti, i svih ostalih mjera koje vode ka zdravom majčinstvu značit će aktiviranje svih jedinica lokalne samouprave i provođenje niza mjera, aktivnosti i mehanizama za njihovo ostvarivanje. Naredni period i nekoliko narednih godina bit će odlučujuće u razvoju stanovništva Bosne i Hercegovine, obzirom da se zbog pojačanog osjećaja nesigurnosti i egzistencijalnog nivoa većine stanovništva, demografska slika stanovništva ekstremno mijenja. Nemoć da se vlada ovakvom situacijom i odlaganje donošenja strateških i dugoročnih odluka pokazane su u periodu koji je iza nas, a u periodu koji se nalazi ispred nas Pokret demokratske akcije će raditi na izgradnji cijelog sistema, procedura i mehanizama da bi se ostvarili ovi demografski ciljevi i osigurala bolja budućnost Bosne i Hercegovine.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Bosna i Hercegovina se trenutno suočava sa demografskim promjenama koje imaju katastrofalne i zabrinjavajuće posljedice, kako na sigurnu i stabilnu porodičnu strukturu, tako i na društvo u cjelini. Natalitet se smanjuje, emigracija povećava, a pitanje očuvanja demografske strukture postaje nulti prioritet za naredni period.
- Prioritetno usvojiti mjere i ciljeve, kako porodične, tako i demografske, odnosno populacijske politike, i uklopiti u zajedničku i jedinstvenu strategiju koja će dati adekvatne odgovore na pitanja vezana za fertilitet i mortalitet stanovništva, starenje stanovništva, migracije, itd.
- Sve ekonomske i druge politike (industrijska, regionalna, fiskalna, zdravstvena, obrazovna, kulturna, socijalna, politike za mlade, itd.) u svom fokusu prije svega trebaju imati ciljeve demografske politike i strategije.
- Stimulativnim i konkretnim mjerama održati i zadržati stanovništvo od daljnjeg iseljavanja, u bosanskohercegovačkom slučaju povećavati njegov broj, riješiti pitanje egzistencijalne sigurnosti, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja mladih, te poboljšati uslove i kvalitetu života.
- Prioritet nacionalne, ali i lokalnih (regionalnih) politika trebao bi biti usmjeren na kreiranje i realizaciju provedivih mjera demografske politike. One uključuju čitav spektar naknada i olakšica usmjerenih na djecu i porodicu, zaštitu osoba starije životne dobi i onih koji su u posebnoj potrebi.

Ekonomska politika i razvoj

Uspješna i efikasna ekonomska politika, kao aktivnost usmjerena na kreiranje društvenog ambijenta potrebnog za optimalan privredni razvoj, jedan je od faktora koji utiče na nivo, tempo i karakter razvoja svake društvene zajednice i njenog materijalnog blagostanja, a utiče posebno na odnose u socijalnoj, pravnoj, kulturnoj, etičkoj i posebno političkoj sferi društva. Uspostava i funkcionisanje jedinstvenog tržišta na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, razvijanje institucionalnog okvira, zakonskih rješenja i poticajne politike, osnovna su pretpostavka za razvoj i zaštitu domaće proizvodnje i otvaranje prema tržištima drugih zemalja, odnosno uspješno i konkurentno uključivanje u procese globalizacije tržišta u svijetu. Imajući to u vidu, PDA je dio programa rada posebno posvetio ekonomskoj politici i razvoju, na način da su izdvojeni najvažniji problemi koji predstavljaju barijeru na putu ozbiljnog poboljšanja ekonomske situacije u Bosni i Hercegovini, sa prijedlogom mjera za njihovo rješavanje, i to:

- nejedinstven ekonomski prostor na nivou Bosne i Hercegovine,
- nestabilan političko-pravno-poslovni ambijent,
- izražena neformalna (siva) ekonomija i korupcija,
- tehničko-tehnološko zaostajanje,
- nepostojanje adekvatnih instituta za istraživanje i razvoj,
- visoka stopa nezaposlenosti i nedovoljan broj novih radnih mjesta,
- niske plate i penzije,
- neprilagođen i nesvrshodan sistem obrazovanja potrebama tržišta rada,
- odlazak mladih i odlazak stručnog kadra,
- neiskorišteni i neadekvatno korišteni domaći i prirodni resursi,
- nedostatak i mali broj kvalitetnih stranih investicija,
- zaostajanje i nerazvijenost saobraćajne infrastrukture,
- zaostajanje u realizaciji velikih energetske investicije i projekata,
- zapostavljenost ruralnih područja i poljoprivredne proizvodnje,
- zapostavljenost turističkih potencijala zemlje,
- negativne socijalne posljedice privatizacije,
- visoki javni rashodi,
- neefikasna i skupa administracija po osnovu broja stanovnika,
- negativan omjer vanjskotrgovinske razmjene,
- klasno raslojavanje i brz rast siromaštva,
- finansijska neodrživost penzionog sistema,
- demografsko propadanje društva-kao najveći ekonomsko-socijalni i politički problem.

Navedeni su samo neki od problema koji pokazuju da se Bosna i Hercegovina nalazi ne samo u finansijskoj i ekonomskoj, nego i u dubokoj društvenoj i političkoj krizi, koja može biti zaustavljena jedino ako uzroci iste budu otklonjeni, i ako se potaknu faktori koji utiču na brzi ekonomski rast i društveni razvoj. Bosna i Hercegovina ima dovoljno i ljudskog potencijala, i materijala, sirovine, energije, prirodnih bogatstava, vode, poljoprivrednog zemljišta, postojeće

infrastrukture, otvorenog pristupa savremenim tehnologijama i tržištima za dvostruko veću proizvodnju i bolji standard bh građana, nego što ih danas ostvaruje.

Ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine morao bi biti zasnovan na maksimalnoj iskorištenosti domaćih resursa čime bi se jačala ekonomska neovisnost zemlje. U tom cilju najvažnije pitanje je kreiranje drugačijeg političkog ambijenta u postojećem ustavnom uređenju zemlje, te u fokus rada i djelovanja stavljanje ekonomskih pitanja koja povezuju ljude i koja će istima omogućiti da bolje žive na prostoru cijele BiH, odnosno oba entiteta, svih deset kantona u Federaciji BiH i Brčko Distrikta.

Imajući u vidu navedeno, politike monetarne i fiskalne stabilnosti, te reforme poreskog sistema smatramo prioritetnim, zatim podršku potentnim industrijama (namjenskoj, drvnoj, itd.), kao i potrebu da se trenutno nedovoljno iskorišteni resursi poput rudnih bogatstava, vode i zraka, ili nedovoljno razvijenih i nekonkurentnih poljoprivrede, stočarstva i voćarstva sistemski planiraju i razvijaju. Posebno značajnim smatramo jačanje energetskeg sektora pokretanjem značajnih infrastrukturnih energetskeg projekata, projekata telekomunikacija i putnih komunikacija (izgradnja autoputeva), koji bi kao infrastrukturni objekti ostali u državnom vlasništvu. Iskorištavanje ostalih resursa trebalo bi ostvariti kroz javno privatno partnerstvo, osnivanje srednjih i malih preduzeća, te većim izdvajanjima za poticaje i stvaranjem zakonskih preduslova za sigurniji i intenzivniji priliv stranog kapitala i domaćih investitora, te stimulativnu izvoznu politiku.

Monetarna politika je ključna za ekonomiju svake zemlje i određuje ekonomski rast, stopu nezaposlenosti, kamatne stope, itd. Cilj ove politike mora biti usmjeren na finansijsku likvidnost, monetarnu ravnotežu, i stabilnost novca i deviznog kursa. Monetarna politika Bosne i Hercegovine je ograničena, i njeno provođenje zasnovano je na principima Valutnog odbora. Održavanje stabilne monetarne politike, podrazumijeva punu podršku radu Centralnoj banci BiH u okviru njenih ingerencija i mogućnosti da stimulira rast privrede i brži ekonomski rast.

Fiskalna politika utiče na rast privrede, ostvaruje se preko njenog djelovanja na makroekonomsku stabilnost, kao i preko strukturnih karakteristika fiskalne politike. U pogledu mjera i mogućnosti za unaprjeđenje strukturnih karakteristika fiskalne politike, a u cilju poticanja rasta privrede, zalagat ćemo se za značajnije povećanje javnih investicija, poboljšanje efikasnosti i kvaliteta usluga javnog sektora u cilju unaprjeđenja uslova za investiranje i poslovanje. Osim toga, zalagat ćemo se i za povećanje izdataka na obrazovanje, nauku i istraživanje, uz unaprjeđenja efikasnosti korištenja tih sredstava. U procesu dostizanja pune makroekonomske stabilnosti, treba provesti i poresku reformu, kojom bi se dio poreskog opterećenja prebacio sa rada na potrošnju i oporezivanje luksuza, kladionica i dr., što bi se u konačnici pozitivno odrazilo na privredni rast.

Reforma poreske politike neophodna je s ciljem da se istom stvori povoljniji privredni ambijent. Postojeći sistem treba učiniti stabilnim, održivim i jedinstvenim na prostoru cijele BiH, posebno Federacije BiH, a bitno pitanje predstavlja smanjenje poreskog opterećenja rada i

smanjenje parafiskalnih nameta. Prema relevantnim istraživanjima, opterećenje poslodavaca u BiH je najveće u regiji, a među najvećim je i u Europi, i iznosi 72,2%, što predstavlja destimulativnu poresku politiku. Također, prema istraživanjima, u BiH ima preko 200 različitih parafiskalnih nameta. Na nivou Federacije govori se o 68 parafiskalnih nameta. Stoga je potrebno da se uspostavi Registar parafiskalnih nameta, te u prvoj fazi urade redukcije i ukidanje parafiskalnih nameta, i donose moratorij na pojavu novih. Kada je u pitanju oporezivanje luksuza, u tom dijelu poresku politiku treba pooštriti, te, primjerice, priređivačima igara na sreću (kladionicama) uvesti porez na razliku uplate i isplate po stopi PDV-a. Apsolutno je neprihvatljivo da se u BiH sa PDV-om oporezuje skoro sve, lijekovi, hrana, pa čak i humanitarna pomoć, dok je za 600 milijuna KM prometa kladionica, konkretno u Federaciji je uplaćeno manje od 30 miliona KM, Republici Srpskoj oko devet miliona, to nije slučaj.

Reformom i harmonizacijom poreske politike u Bosni i Hercegovini, posebno u Federaciji Bosne i Hercegovine, sa paralelnim aktivnostima pojednostavljenja i pojeftinjenja poreske administracije, u konačnici bi se pružilo veći stepen pravne sigurnosti za domaće i strane investitore, a također bi to za posljedicu imalo smanjenje sive ekonomije, čime bi se i postojeća privreda učinila tržišno konkurentnijom.

Uz to, neophodno je omogućiti pravedniju i pošteniju raspodjelu javnih prihoda u Bosni i Hercegovini, a posebno u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Uvođenje diferencirane stope PDV-a, tako da se poveća stopa PDV-a za luksuz i to na način da se uvede kategorizacija luksuza (tako npr. svako auto vrijednosti preko 30.000,00 KM se oporezuje sa 30%, vrijednosti preko 100.000,00 KM sa 50%, uvesti veću stopu za alkoholna pića i sl.), dok sa druge strane umanjiti stopu PDV-a na osnovne životne namirnice, a potpuno ukinuti na lijekove.
- Izvršiti reformu politike dohotka, razmotriti mogućnost ukidanja kategorije toplog obroka tj. isti da se ukalkuliše u platu. Ukinuti sve gotovinske isplate po osnovu svih naknada. Razmotriti uvođenje obaveze obračuna plata na osnovu osnovice i koeficijenata složenosti posla u privatnom sektoru (npr. u privatnom sektoru veliki broj osoba sa visokom stručnom spremom prijavljene su na minimalnu platu).
- Uvođenje jedinstvenog sistema uplata javnih prihoda, razmotriti mogućnost uvođenja jedinstvene stope poreza po osnovu doprinosa, tako da se sredstva uplaćuju na jedan račun, te da se onda vrši dalja raspodjela (npr. uplata doprinosa iz plata se vrši na velikom broju uplatnica i po različitim stopama, pored izgubljenog vremena, trošak je i naknada za svaku uplatnicu tj. bankovna naknada za transakciju).
- Raspodjela javnih prihoda, raspodjelu javnih prihoda vršiti prema mjestu nastanka (naplate) istih. Prilikom utrošaka sredstava voditi računa o namjenskom trošenju, tj. utrošiti ih tamo po osnovu čega su i naplaćena (npr. akcize za autocestu).

- Politika podrške i poticaja privrednim subjektima, istu provoditi na takav način da se odrede kategorije ili pragovi za dodjelu poticaja. Stimulisati i poticati treba one koji imaju potrebu za istim, odnosno poslovne subjekte koji se nalaze u fazi početnog rasta, a ne one koji su na vrhuncu rasta (npr. stimulisati samo privredne subjekte koji ostvaruju dobit do 30.000,00 KM). Kada je riječ o poljoprivrednim proizvođačima poticaji treba da vrše na osnovu roda, a ne na osnovu usjeva.
- Voditi se politikom kvalitetnih dugoročnih investicionih ulaganja u osnovna sredstva, tako npr. kada se vrši investiranje u određene infrastrukturne objekte voditi računa o kvaliteti, tako da se sagleda dugoročna isplativost ulaganja kako u pogledu svrsishodnosti, tako i u pogledu energetske ili neke druge isplativosti (npr. izvršiti analizu isplativosti toplifikacije svih javnih objekata, u smislu energetske uštede, analiza uvođenja led rasvjete na svim javnim mjestima i u javnim objektima).

Namjenska industrija u Bosni i Hercegovini od 2010. godine počinje svoj oporavak i danas bilježi milionski izvoz prema tržištima kao što su Malezija, Saudijska Arabija, Švicarska, SAD, Turska, Afganistan, Srbija, Bugarska, Filipini i Angola. Podrškom neophodnog certificiranja firmi iz BiH koji nemaju NATO-certifikat i ne mogu izvoziti u zemlje članice NATO-a, ne iz razloga nekvaliteta i nezadovoljavajućeg standarda, nego isključivo zbog nemanja navedenog certifikata, bitno bi se proširilo izvozno tržište. Obzirom na pozitivne trendove proizvodnje i izvoza u namjenskoj industriji posljednjih godina, podržavamo daljnji razvoj namjenske industrije, kao jedne od strateških grana industrije.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- U cilju daljnjeg razvoja namjenske industrije, razvoja novih proizvoda, povećanja izvoza i otvaranja novih svjetskih tržišta pružiti podršku u modernizaciji opreme i kupovini novih mašina za proizvodnju.
- Podržati razvoj naučno-istraživačkog rada u namjenskoj industriji.
- Podržati tržišno jačanje namjenske industrije, a kako bi bila konkurentnija na inostranom tržištu.
- Zadržati postojeći obučeni kadar i sistemski pristupiti profiliranju kadrovske politike, u smislu visokostručnih radnika, inženjera za tehnološke discipline, metodologije testiranja proizvoda, te proizvodnje novih sofisticiranih proizvoda.
- Pružiti podršku planovima i proizvodnji pješadijskog naoružanja, obzirom da svaka zemlja treba imati vlastitu proizvodnju pješadijskog naoružanja, kako iz strateških razloga, tako iz razloga razvoja namjenske industrije, izvoza tih roba i povećanja zaposlenosti u ovoj oblasti.
- Podržati uspostavu stručne komunikacije i saradnje između Ministarstva odbrane BiH i namjenske industrije.
- Jačanje i razvoj namjenske industrije pitanje je ekonomskog razvoja, ali i pitanje jačanja odbrambene moći naše zemlje.

Drvena industrija jedna je od strateških grana privrede Bosne i Hercegovine i jedan od sektora koji ima pozitivan trgovinski bilans. Razvoj ove industrije se zasniva na korištenju domaćih prirodnih resursa i tradicionalno je izvozno orijentirana. Oko 53% površine BiH se nalazi pod šumama, a naši najveći trgovinski partneri su Europska unija, posebno Hrvatska i Njemačka, a od zemalja CEFTA-e Srbija.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Da bi se ovaj trend rasta održao, obzirom da drvena industrija predstavlja privredni potencijal FBiH, potrebno je stvoriti preduslove za razvoj izvoza, a tako i zapošljavanja u ovoj industriji, kroz poticanje njenih konkurentskih i izvoznih sposobnosti koje u budućnosti trebaju biti orijentirane ka sve većoj finalizaciji proizvoda.
- Podržavamo usvajanje Zakona o šumama kojim jasno treba razgraničiti upravne i korisničke funkcije, nadležnosti FBiH, kantona i lokalnih zajednica, te zakonskim i podzakonskim aktima stimulisati prioritetnu eksploataciju sirovine za tzv. finaliste proizvoda, odnosno izvoznike.
- Podržat ćemo institucionalno povezivanje sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije koje podrazumijeva definisanje institucionalne povezanosti i regulisanje međusobnih odnosa šumarstva i drvno-prerađivačke industrije, uključujući i naučno-istraživačke i nastavne institucije, privredne komore, udruženja i klastere.
- Adekvatnim mjerama pooštriti odgovornost u šumskim društvima i kadrovski ih ojačati, te voditi stimulativnu politiku pošumljavanja.
- Unaprjeđenje konkurentnosti sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije kroz definisanje strateških proizvoda i promociju izvoza, povećanje udjela stranih investicija, standardizaciju i certificiranje procesa u šumarstvu i drvno-prerađivačkoj industriji, edukaciju i prekvalifikaciju radnika u sektoru šumarstva i drvne industrije.

Energetika i rudarstvo su glavni pokretači razvoja elektroenergetskog sektora kao jednog od nosilaca ekonomskog rasta. Bosna i Hercegovina je pristupila Ugovoru o uspostavi energetske zajednice 2006. godine, čija implementacija je postala obavezujuća i kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Cilj Ugovora o energetske zajednici je formiranje regionalnog tržišta električne energije i gasa koje će funkcionisati po pravilima energetske tržišta Europske unije sa kojim će se postepeno integrisati. Usklađivanje zakonodavstva sa pravnom stečevinom Europske unije je kompleksan zadatak, obzirom da podrazumijeva obimne i suštinske promjene, te sveobuhvatnu reformu energetske sektora, kao i harmonizaciju uloga i odgovornosti na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou. Naš konačan cilj je integrisana, energetske održiva i neovisna Bosna i Hercegovina, sa zakonski potpuno uređenim sektorom energije i rudarstva, te sa svim osiguranim pretpostavkama za izgradnju energetske objekata.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Zalažemo se donošenjem Strategije razvoja energetike Bosne i Hercegovine, kojom treba da se osigura planski, dugoročan, uravnotežen i održiv razvoj elektroenergetskog sektora kao jednog od glavnih pokretača i nosilaca ekonomskog rasta.
- Podržavamo nastavak aktivnosti velikih investicija u termoenergetske projekte Bloka 7 Tuzla, Termoelektrane Banovići, HE Vranduk i VP Podveležje, sve sa ciljem da se osigura pouzdano, dugoročno, sigurno i kvalitetno snabdijevanje električnom energijom svih krajnjih korisnika i kupaca, te da zamjenski i novi blokovi i objekti povećaju energetske efikasnost i okolišnu prihvatljivost.
- Podržavamo nastavak aktivnosti na zamjenskom kogeneracijskom bloku 8 TE Kakanj, te izgradnju toplovoda Kakanj – Sarajevo, kako bi se smanjila zagađenost grada, ali i ovisnost o ruskom plinu. Izgradnja toplovoda trebala je biti rađena zajedno sa izgradnjom autoputa kao jeftinija investicija, obzirom da nije, nova trasa toplovoda bi uglavnom pratila trasu autoputa.
- Podržavamo politiku i stimulativne mjere dekarbonizacije i poticanje proizvodnje „čiste“ energije prvenstveno iz obnovljivih izvora, odnosno povećanje udjela obnovljivih izvora električne energije i povećanje energetske efikasnosti.
- Podržavamo politiku investicija za razvoj elektroenergetskog sektora i uvođenje novih tehnologija u elektroenergetskom sektoru putem uključivanja i javnog-privatnog sektora (posebno razvoj vjetroelektrana, mini, malih i velikih vjetroparkova i razvoj fotovoltičke solarne proizvodnje).
- Zalažemo se za restrukturiranje rudarskog sektora, po principu povećanja produktivnosti rada, uz modernizaciju opreme i metoda rada, uz odgovoran pristup upravljanju mineralnim sirovinama i provođenju mjera zaštite na radu.
- Neophodno je zaustaviti negativne trendove i stabilizirati poslovanje Elektroprivrede BiH, kao i u rudnicima koji su u sastavu holdinga EP BiH, gdje se procjenjuje da je akumulirani gubitak istih preko 500 miliona KM.

Poljoprivreda i ruralni razvoj su izuzetno značajni za ukupan razvoj Bosne i Hercegovine, posebno imajući u vidu da u seoskim sredinama živi više od 60% stanovništva, a da se polovina njih bavi nekom granom poljoprivrede. Poljoprivredne površine u Bosni i Hercegovini zauzimaju oko polovine ukupne zemljišne površine, i iznose 2.523.000 hektara, od čega je 1.589.000 obradivih površina i 1.020.000 oranica. Kvantitativni pokazatelji o razmjerama ovog resursa pokazuju da u Bosni i Hercegovini na jednog stanovnika dolazi 0,36 ha obradivih površina, što je svrstava u donji prag zemalja koje ulaze u krug prosječno bogatih ovim prirodnim resursom. Imajući u vidu navedeno, u narednom periodu na području naše zemlje će od posebnog značaja biti povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrednog sektora zasnovanog na prirodnim resursima i prilagođenosti potrebama tržišta, te unaprjeđenje i standardizacija svih vrsta proizvodnje prema zahtjevima tržišta.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Podržavamo formiranje Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja na državnom nivou, sa jasno razgraničenim nadležnostima, obavezama i poslovima, na državnom nivou i entitetima u skladu sa zahtjevima EU, kao i za potpuno implementiranje Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH.
- Zalagat ćemo se da se prioritetno uradi sveobuhvatna i jedinstvena nova strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja za cjelokupan prostor Bosne i Hercegovine.
- Smatramo da poljoprivrednu politiku treba zasnovati na razvoju poljoprivrede i prehrambene industrije i agro-turizma, zasnovanih na konceptu održivog razvoja, koji afirmiše očuvanje životne sredine i održivo upravljanje prirodnim resursima.
- Neophodnim smatramo uraditi detaljnu analizu postojeće situacije sa prijedlogom mjera, da se zastarjela infrastruktura, mehanizacija i oprema modernizuju sa ciljem proširenja postojećih i izgradnje novih objekata, skladišta, sistema navodnjavanja, kao i da se organizuje školovanje i usavršavanje poljoprivrednika, te razviju besplatne savjetodavne službe za poljoprivrednike.
- Potrebno je riješiti pitanje povećanja efikasnosti prehrambenih lanca i obezbjeđivanje stabilnog dohotka i poslovnog okruženja za poljoprivrednike i druge preduzetnike, sa prihvatljivim cijenama poljoprivrednih proizvoda za potrošače.
- Obezbijediti poticaje za osnivanje zemljoradničkih zadruga u cilju otkupa voća i povrća od poljoprivrednih proizvođača i stavljanja u slobodan promet u okviru bosanskohercegovačkih trgovinskih lanaca.
- Potrebno je razviti novi održiv, pravedniji, transparentniji i pouzdaniji model podrške i poticajnih politika države koji bi ubrzao razvoj poljoprivredno-prehrambenog sektora, a koji ima značajne potencijale za povećanje obima proizvodnje i rast konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora.
- Obezbijediti podršku razvoju poljoprivredne infrastrukture i nabavku novih stalnih sredstava kroz kreditna sredstva kojim će ministarstva izdvojiti sredstva i u potpunosti subvencionirati kamate na takve kredite.
- Potrebno je stvoriti ambijent i ispuniti neophodne uslove za privlačenje predpristupnih sredstava EU-a namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju (IPARD sredstva), kao i druga sredstava iz međunarodnih fondova (IFAD, FAO, WB, SIDA, USAID).
- Donijeti razvojni program poljoprivrednih gazdinstava (porodičnih farmi i zadruga) koji bi na raspoloživom poljoprivrednom zemljištu i proizvodnim kapacitetima organizovali poljoprivrednu proizvodnju, obezbijedili samozapošljavanje i ostvarili proizvodnju u skladu sa strateškim opredjeljenjima, te kako bi se poljoprivrednici učinili bogatim stanovnicima ruralnih područja.
- Proizvodnju hrane treba nadograditi mjerama i potrebama formiranja državnih robnih rezervi kroz otkup i skladištenje poljoprivrednih proizvoda u cilju provođenja mjera radi intervencija na tržištu i za potrebe tržišta, poremećaja u privredi nastalih kao posljedice većih prirodnih elementarnih nepogoda ili drugih izvanrednih prilika.

Saobraćajna infrastruktura predstavlja osnovu za poboljšanje životnog standarda u našoj državi, te je potrebno da se intenzivnije, ravnomjernije i brže počne izgrađivati.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Donošenje nove, konkretnije i dugoročne saobraćajne politike Bosne i Hercegovine, i strategije razvoja saobraćaja u Bosni i Hercegovini.
- Ubrzati izgradnju Autoceste A1 na Koridoru Vc, pri čemu Bosna i Hercegovina mora insistirati na prolasku Jadransko-jonske autoceste kroz južni dio Bosne i Hercegovine.
- Zahtijevamo da se pokrenu radovi na izgradnji autoceste-priključni krak za koridor Vc od Tuzle do Žepča.
- Podržavamo realizaciju projekta i smatramo najprihvatljivijom trasu autoputa Sarajevo-Beograd preko Tuzle i Bijeljine, kao ekonomski najisplativiju i sa ciljem saobraćajne deblokade Tuzlanskog kantona i Istočne Bosne.
- Zalažemo se ubrzane sanacije magistralnih i regionalnih cesta koje zahtijevaju značajne intervencije i izgradnju obilaznica, a zbog velikih prometa i tzv. „uskih grla“ u većim gradovima.
- Podržat ćemo i postizanje održivosti rada željeznica FBiH, kao i nastavak rekonstrukcije željezničkog koridora u BiH, sa ciljem dostizanja projektnih standarda mreže, završetkom poslova remonta pruge na svim važnim dionicama i projektima obnove elektrifikacije, a kako bi se povećao udio željezničkog transporta u cjelokupnom transportnom sistemu BiH.
- Kada je u pitanju aviosaobraćaj, Bosna i Hercegovina ima četiri aerodroma (Sarajevo, Banja Luka, Mostar i Tuzla) registrirana za međunarodni saobraćaj. Navedeni aerodromi zahtijevaju proširenje kapaciteta, izgradnju nove infrastrukture, proširenje platforme, opremu za prihvat i otpremu zrakoplova, izgradnju Cargo objekata, te je potrebno postojeće proširiti i modernizirati, kako bi se ponudio veći nivo usluge i kako bi aerodromi bili još konkurentniji aerodromima u okruženju i regiji, te podržati izgradnju novih, kao npr. u Bihaću i drugim mjestima po uspješnom modelu Međunarodnog aerodroma Tuzla.
- Povećati udio vodenog transporta koji trenutno u cjelokupnom transportu Bosne i Hercegovine je ispod jedan posto, kako zbog zapuštenih riječnih plovni puteva, tako zbog tehničke i tehnološke zastarjelosti brodova i luka.

Turizam u bosanskohercegovačkoj privredi trenutno ne predstavlja značajniji dio dohotka i značajni dio ulaganja. Bosna i Hercegovina ima potencijala da se razvija kao turistička destinacija za što je glavni preduslov zdrav i čist okoliš, te sačuvana prirodna i kulturna baština. Fundamentalni značaj za ostvarenje tog cilja je izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne infrastrukture za razvoj turizma. Također, značajnim smatramo ulaganja privatnih investitora i lokalnih zajednica u podizanje kvalitete smještajnih kapaciteta i usluga. Turistička privreda bi otvorila i značajan dio radnih mjesta. Povezivanje i uključivanje kulture, obrazovanja, zdravstva, sporta, poljoprivrede i drugih sudionika koji mogu doprinijeti turizmu značiti će novi iskorak u razvoju i ispunjavanju potreba i interesa gostiju.

Politika jednakog tretmana i ravnomjernog regionalnog razvoja

Za PDA ova politika predstavlja posebnu i temeljnu privrednu politiku, a koju Bosna i Hercegovina nije nikad sistemski napravila. Politika jednakog tretmana i ravnomjernog razvoja, za koju se snažno zalažemo, omogućit će pravedniju i pošteniju raspodjelu javnih prihoda u Bosni i Hercegovini, a posebno u Federaciji Bosne i Hercegovine, stvaranje privredne infrastrukture potrebne za profitabilnu proizvodnju i socijalne infrastrukture za dostojanstven život svih grupa stanovništva u svim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Dosadašnja praksa u Federaciji Bosne i Hercegovine, na koju stavljamo fokus nije takva, što se može ilustrativno predstaviti kroz par primjera.

Raspodjela javnih prihoda u FBiH, višegodišnji negativan uticaj neravnopravne raspodjele prihoda od indirektnih poreza, u slučaju Tuzlanskog kantona, ali drugih kantona uzrokovan je primjenom Zakona o pripadnosti javnih prihoda na teritoriji Federacije BiH ("Službene novine FBiH", br. 22/06, 43/08, 22/09 i 35/14). Naime, u članu 9. Zakona, definirano je učešće kantona u raspodjeli prihoda sa jedinstvenog računa. Utvrđeni su kriteriji raspodjela za kantone i to: po stanovniku (broju stanovnika) 57%; po km² (veličini prostora) 6%; po učeniku osnovnih škola (broj učenika) 24%; po učeniku srednjih škola (broj učenika) 13% uz tzv. dodatne pondera. Tako formula, osim osnovnih kriterija koji važe za sve, sadrži i dodatni koeficijentom (ponder) koji odražava posebne rashodovne potrebe Kantona Sarajevo koji iznosi 2. Također, formula sadrži koeficijent koji odražava posebne rashodovne potrebe kantona sa najmanjim prihodima po stanovniku po osnovu poreza na promet i to: Bosansko-podrinjski/kanton Goražde sa koeficijentom 1.8, Posavski kanton sa koeficijent 1.5 i Kanton 10/Livanjski kanton sa koeficijentom 1.1.

Ovako koncipirana raspodjela u praksi znači da se zbog korištenja posebnog kriterija ili tzv. „dodatnog pondera“ za posebne rashodovne potrebe kantona Sarajevo, koeficijent za ovaj kanton je udvostručen i iznosi 2, sa napomenom da u bilo kojoj fazi donošenja zakona, ali i tokom njegove primjene više od 10 godina nije dat odgovor šta se podrazumijeva i šta znači pojam „posebne rashodovne potrebe“. U finansijskim pokazateljima to znači da je za 12 godina primjene zakona oko 200 miliona KM, koji su po svim ostalim kriterijima pripadali Tuzlanskom kantonu, uzeto i preusmjereno najvećim dijelom upravo u Kanton Sarajevo i znatno manjim dijelom u tri nerazvijena kantona za koje se koriste ponderi. Praktično je od Tuzlanskog kantona preraspoređen iznos oko 200 miliona KM, kojim se moglo investirati u novo zapošljavanje i razvoj, bolji položaj zdravstvenih ustanova i radnika, policije i drugih bitnih projekata i potreba ovog najvećeg kantona. Tuzlanski kanton je naveden kao primjer najdrastičnije nepravde pomenutog zakona, ali su u zaknuti i Zeničko-Dobojski, Hercegovačko-Neretvanski, Unsko-Sanski i drugi kantoni. Sve ovo se održava na razvoj tih kantona, visok nivo nezaposlenosti i nisku cijenu rada, prijetnju odlaska kvalitetne radne snage i druge negativne posljedice.

PDA će se zalagati za pravedniju raspodjelu javnih prihoda od indirektnih poreza, uz izuzeće postavljenih pondera, odnosno PDA će zahtijevati brisanje drugog i trećeg stava u članu 9. Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosni i Hercegovini, kojim se neopravdano i neustavno diskriminira većina građana Federacije BiH.

Ovakvom izmjenom zakona ispravila bi se diskriminacija i osigurala ravnopravnija raspodjela navedenih prihoda, te bi se prihodi umjesto dosadašnjeg raspona od 407 KM (u Tuzlanskom kantonu, što je ujedno i najniži iznos) do 802 KM (u Kantonu Sarajevo, što je najviši iznos) po stanovniku, kretali u rasponu od 484 KM do 620 KM po stanovniku. Činjenice su da je Tuzlanski kanton po svim ostalim kriterijima ispred Sarajevskog kantona, i po površini, po broju učenika u osnovnim i srednjim školama, a ima i najveći broj stanovnika sa ukupno 498.911 stanovnika, Sarajevski ima 442.669, Zeničko-dobojski 398.655, Unsko-sanski 287.621, ..., dok je najmanji Bosansko-podrinjski (Goražde) sa svega 32.428 stanovnika.

Drugi primjer neravnopravnog odnosa i neravnomjernog razvoja jeste neravnomjerna infrastrukturna razvijenost Federacije BiH, usmjerena prema građanima Tuzlanskog, Unsko-Sanskog i drugih kantona, što se ogleda u trenutnom stanju i potrebama putne infrastrukture, koja je izgrađena ili koja bi trebala biti u planu izgradnje. Jednostavnom analizom koliko je u zadnjih 10 godina prikupljeno sredstava od akciza na gorivo i putarine za ceste, uloženog novca iz Budžeta Federacije BiH, kao i povučeno sredstava kroz kredite raznih razvojnih banaka (gdje se svi zadužujemo) dolazimo da vrtoglavih iznosa koji se mjere desetinama milijardi KM, a kakav je povrat tih sredstava prema najvećim i najmnogoljudnijim kantonima i koliko kilometara autoputa i brzih cesta izgrađeno kao priključni krakovi na 335 km autoputa na koridoru Vc u Tuzli, Bihaću, Travniku i drugim gradovima i centrima kantona, vidljivo je na terenu. Komparirajući podatke sa brojem drumskih motornih vozila, a oni u 2017. godini pokazuju da je ukupno je bilo registrovanih 1.021.120 drumskih motorna vozila. U Federaciji BiH ukupno je registrovano 623.249 vozila. Po kantonima najviše ih je u Kantonu Sarajevo 143.428, s tim da treba imati na umu da sve velike državne kompanije prema svom sjedištu u Sarajevu centraliziraju i vrše registraciju vozila u Kantonu a faktički su vozila po organizacionim jedinicama na drugim kantonima, zatim slijedi Tuzlanski sa 124.382, ZDK 96.887, HNK 70.628, USK 60.728 itd. Dolazimo do potpuno jasnih činjenično dokazanih podataka da i u ovoj oblasti, putne infrastrukture, nemamo politiku pravednog i ravnomjernog razvoja prema mjestima gdje se stvara, ubire ili ostvaruje prihod, te da su neki kantoni kontinuirano "izrabljivani" za račun drugih.

Od niza drugih primjera nelogičnog i nepravednog pristupa, izdvojit ćemo samo još jedan kada je u pitanju elektroenergetski sektor. Naime, poznata je činjenica da okosnicu elektroenergetskog sektora čini Tuzlanski kanton sa brojem rudnika, ležištima i proizvodnjom uglja, kao i proizvodnjom električne energije, gdje Termoelektrana Tuzla učestvuje sa više od 51 % ukupno proizvedene električne energije. Ministarstvo energetike, industrije i rudarstva FBiH smješteno je u Mostaru, što je apsolutno nelogično i neprihvatljivo. Pojednostavljenim rječnikom, iskorištavanje prirodnih resursa, devastacija zemljišta zbog eksploatacije uglja, kako jamske tako i na površinskim kopovima, aerozagađenje zbog spaljivanja uglja u TE Tuzla, sa svim štetnim posljedicama, ostaju bez adekvatnog obeštećenja i institucionalnog nadzora u Tuzlanskom kantonu, a prihod i administrativni aparat su dislocirani u druga mjesta.

PDA se zalaže za ravnopravan odnos i tretman svih, ne na štetu Sarajeva ili konfrontaciju građana Sarajeva i građana u drugim lokalnim zajednicama. Naprotiv, zalažemo se da se konačno riješi i status Grada Sarajeva, kao glavnog grada države. Ustavom Bosne i Hercegovine, kao najvišim pravnim aktom, određeno je da je Grad Sarajevo glavni grad države Bosne i Hercegovine. Međutim, funkcioniranje, teritorijalni obuhvat, nadležnosti, kao i izvori finansiranja Grada Sarajeva, kao glavnog grada države, nisu uopće razmatrani. Znači da postojećom regulativom status Grada Sarajeva je neprecizno i nedovoljno definiran, što za posljedicu ima mnoge nesporazume u samom shvaćanju statusa Grada Sarajeva. Problem u odnosu i preklapanju nadležnosti na relaciji Kanton – Grad Sarajevo – Općine u sastavu kantona, problem u finansiranju i izvorima finansiranja Glavnog grada, a za posljedicu ima neefikasno i neekonomično ostvarivanje prava i obaveza građana i pravnih osoba na području Kantona Sarajevo odnosno Grada Sarajeva. PDA će pokrenuti inicijativu nadležnim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini da se odmah pristupi izradi i donošenju zakona o glavnom gradu Bosne i Hercegovine i zakona o glavnom gradu Federacije Bosne i Hercegovine. Zakonski definisati i konačno riješiti funkcioniranje, teritorijalni obuhvat, nadležnosti, kao i kroz ravnopravniju raspodjelu sredstava riješiti i izvore finansiranja Grada Sarajeva, kao glavnog grada države.

Socijalna politika i socijalna sigurnost

Pokret demokratske akcije je socijalnu politiku i socijalnu sigurnost prepoznao kao temeljne predušlove opstanka, djelovanja i razvoja čovjeka, društva i države. Socijalna i demografska politika su usko vezane, nedjeljive, i sve ono što se predloži i jedno i drugom mora biti komplementarno i usmjereno na jedan jedinstveni cilj, a to je napredak društva i svakog pojedinca i povećanje njihovog životnog standarda. Socijalna politika PDA će stoga biti usmjerena na rješavanje egzistencijalnih problema ugroženog stanovništva, a posebno će se voditi briga o jednakom tretmanu stanovništva u svim krajevima Bosne i Hercegovine, čak i onim najudaljenijim, a kako bi svi građani imali i neophodne uslove i neophodne stručne službe za normalan i dostojanstven život. Negativni populacijski trendovi zahtijevaju velike promjene u usmjerenosti i strukturi socijalne politike, gdje se moraju međusobno uskladiti i politika zapošljavanja, obrazovna i stambena politika, zdravstveni i penzioni sistem, jer samo sve ove usklađene politike mogu adekvatno doprinijeti rješavanju socijalnih problema, aktiviranju ljudskih potencijala i jačanju socijalne uključenosti svih. S tim u vezi bosanskohercegovačkoj socijalnoj politici predstoji razdoblje izazova, u kojem će morati razviti novi model socijalne politike na kojem će se izgraditi socijalna država, država u kojoj će prioritet biti dobrobit i socijalna sigurnost svih građana. Posebna pažnja bit će usmjerena na rješavanje egzistencijalnih problema penzionera, kao najveće kategorije stanovništva od koje njih 80% živi u siromaštvu, sa nagomilanim ekonomskim, socijalnim i zdravstvenim problemima.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati:

- Jačanje preventivne socijalne zaštite i borbu protiv socijalne isključenosti, odnosno borbu za socijalno uključivanje svih ranjivih i ugroženih grupa i pojedinaca.
- Povećanjem zapošljavanja i novim aktivnim politikama na tržištu rada, a posebno vezanim za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, uzročno-posljedično će se osigurati i poboljšanje socijalne situacije marginaliziranih skupina i pojedinaca.
- Uvođenje posebnih mjera i kategorija poput određenih nivoa svima zajamčene zdravstvene zaštite i olakšica u pristupu zdravstvenoj zaštiti siromašnim građanima.
- Osnivanje posebnih institucija smještaja, zbrinjavanja i pružanja usluga za stare i nemoćne građane, poput domova za stare, gerontoloških centara, centara za pomoć i njegu, udomiteljstva i slično.
- Rješavanje siromaštva starih osoba, penzionera, kroz osnaživanje penzionog fonda, povećanje penzija u skladu sa povećanjem troškova života, te smanjivanje jaza između najnižih i najviših penzija, i pravičniju raspodjelu sredstava među korisnicima;
- Usklađivanje kantonalnih propisa iz oblasti zdravstvene zaštite penzionera, na način da se omoguće isti uslovi liječenja za sve penzionere u FBiH, te osiguravanje dodatnih sredstava za banjska liječenja za ovu najugroženiju kategoriju stanovništva.

Zdravstvena politika i sistem zdravstva

Efikasna zdravstvena politika moguća je samo ukoliko se imaju jasne strategije, jasni ciljevi i prioritete, koji su prihvaćeni od strane svih interesnih grupa, i od države, ministarstava zdravlja, zdravstvenog osiguranja, zdravstvenih službi i pružaoca zdravstvenih usluga do korisnika zdravstvene zaštite i opće javnosti. Građani Bosne i Hercegovine zaslužuju i opravdano očekuju promjene u sistemu zdravstvene zaštite, koje im trebaju donijeti bolje uslove u oblasti zaštite zdravlja i više brige za njihovo zdravlje, a što će u konačnici rezultirati boljom kvalitetom života svih građana, i zdravijom bosanskohercegovačkom nacijom. Razlika u zdravlju koja se može opaziti kod određenih populacionih grupa, odraz je različitih socijalno-ekonomskih determinanti zdravlja, poput nezaposlenosti, niskog nivoa obrazovanja, socijalne ugroženosti i sl., te se stoga svaka uspješna zdravstvena politika mora koordinirati sa ekonomskom, socijalnom, obrazovnom, i promatrati kao vrsta investicije u ostvarivanju sveukupnog razvoja društva. Zdravlje ima ključan uticaj na sposobnost ljudi za svakodnevni život i na njihov doprinos društvenom i ekonomskom napretku, odnosno općem uspjehu cijele zemlje. Stoga će PDA na zdravlje gledati kao na najveći nacionalni resurs, koji zaslužuje kontinuirano staranje i strateški zasnovan razvoj. Pravo na zdravlje i zdravstvenu zaštitu jedno je od osnovnih ljudskih prava, u odnosu na koje svi treba da uživaju u najboljem zdravlju i najboljoj mogućoj kvaliteti života, a svaki stanovnik Bosne i Hercegovine treba da ima priliku na izbor zdravog načina života i život u okruženju koje daje podršku upravo zdravlju. Treba imati u vidu da se unaprjeđenje kvaliteta zdravstvene zaštite osigurava i kontinuiranom edukacijom zdravstvenih radnika, stalnim i planskim ulaganjima u poboljšanje uslova rada, ali i ekonomskim nagrađivanjem onih zdravstvenih radnika koji svojim znanjem i

radom poboljšavaju kvalitet zdravstvene zaštite, kao i kažnjavanjem onih koji urušavaju povjerenje građana u zdravstveni sistem.

Konkretnim ekonomsko-finansijskim instrumentima i mjerama stvorit ćemo održivi zdravstveni sistem, sa modernim tehnologijama i dovoljnim brojem educiranih zdravstvenih radnika, te osigurati primarnu, sekundarnu i tercijarnu zaštitu u skladu sa visokim međunarodnim standardima. Podršku ovakvom razvoju dat će i adekvatan legislativni okvir, kojim će se regulisati oblast javno-privatnog partnerstva i uvođenje privatnog kapitala u oblast zdravstva, a čime će se također povećati spektar i obim usluga koje će se pružati pacijentima. Kvalitetan sistem zdravstvene zaštite treba biti, fokusiran na pacijenta, efektivan (učinkovit) efikasan, pravovremen i jednako dostupan i bezbijedan. Na kraju, i uvođenjem savremenog informacionog sistema, elektronskih recepata, uputnica, zakazivanja pregleda i usluga, elektronskog zdravstvenog kartona i sl., osigurat će se bolje uređeniji i funkcionalniji zdravstveni sistem.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Očuvanje i unaprjeđenje zdravstvenog stanja građana i jačanje zdravstvenog potencijala stanovništva.
- Pravičan i jednak pristup zdravstvenoj zaštiti svim građanima Bosne i Hercegovine, a posebno ugroženim i ranjivim kategorijama stanovništva i to djece, omladine, žena u reproduktivnom periodu, osoba koje žive u siromaštvu, sa invaliditetom ili određenom bolesti.
- Postavljanje korisnika/pacijenata u centar sistema zdravstvene zaštite.
- Održivost zdravstvenog sistema uz transparentnost i selektivnu decentralizaciju u oblasti upravljanja resursima, kao i širenje izvora i načina finansiranja.
- Poboljšanje funkcionisanja, efikasnosti i kvalitete zdravstvenog sistema uz definisanje posebnih nacionalnih programa u oblasti ljudski resursa, tehnologije, opreme i medicinskog snabdijevanja.
- Dodatno poboljšati mrežu i ulogu primarne zdravstvene zaštite i porodičnog ljekara u sistemu zdravstvene zaštite.
- Organizirati obavezne programe promocije zdravlja i prevencije, te ranog otkrivanja bolesti kroz skrining programe najčešćih malignih bolesti. Za programe izdvojiti sredstava i uspostaviti koordinaciju putem Zavoda za javno zdravstvo.
- U cilju unaprjeđenja rada uraditi informatizaciju zdravstvenog sistema, osigurati kontinuiranu edukaciju korisnika zdravstvenih usluga i osoblja, te usvojiti srednjoročne i dugoročne strateške dokumente razvoja zdravstvene zaštite i nabavke neophodne opreme.
- Uskladiti sisteme visokog i srednjeg obrazovanja u zdravstvu sa evropskim standardima i potrebama tržišta rada.
- Jačati ulogu Komora (medicinskih tehničara, ljekarske i farmaceutske) pri donošenju zakonskih rješenja iz oblasti zdravstvenog sistema, planiranju edukacije i razvoja ljudskih resursa, te osigurati sigurne uslove za rad uposlenima u zdravstvu.
- Razvijati javno-privatno partnerstvo kroz precizno definisanje prava, obaveza ali i odgovornosti partnera uz adekvatnu i kontinuiranu kontrolu.
- Preciznije definisanje uloge privatnog sektora u pružanju zdravstvenih usluga stanovništvu.

Strategija obrazovanja - obrazovanje i nauka kao nacionalni prioriteti

Jedan od najvažnijih razvojnih prioriteta, koji jedini dugoročno može osigurati bolju i prosperitetniju budućnost Bosne i Hercegovine je sistem obrazovanja i nauke, odnosno sistem koji će uz adekvatnu strategiju omogućiti da naraštaji koji dolaze donesu dugoročnu društvenu stabilnost, ekonomski napredak i osiguranje nacionalnog identiteta. Sasvim je jasno da nezainteresiranost za obrazovni i naučni aspekt države dovodi do urušavanja cijelog društva obzirom da za sobom povlači obrazovanje radne snage nekonkurentne na tržištu, iseljavanje radno sposobnog stanovništva i populacijske krize, te loš rejting Bosne i Hercegovine na svim svjetskim ekonomskim rang listama.

Stoga će se PDA zalagati za unaprjeđenje obrazovanja temeljenog na odgoju koji će biti njegova okosnica i kojim će se pravoshodno poticati razvoj nacionalnog i državnog identiteta, poznavanje i poštovanje vlastite historije, tradicije i kulturnih vrijednosti, i koji će omogućiti jasno prepoznavanje nacionalnih i državnih interesa i zaštitu javnog interesa i javnog dobra. U okviru strategije obrazovanja, naši ciljevi će biti podizanje kvaliteta obrazovnog procesa i obrazovanja uopšte, uspostava i primjena jedinstvenih europskih standarda u svim segmentima obrazovanja, međunarodno prihvatanje i uvažavanje stručnih kvalifikacija stečenih na obrazovnim institucijama u Bosni i Hercegovini, provođenje upisnih politika temeljenih na zahtjevima tržišta rada, reformu zastarjelih nastavnih planova te unaprjeđenje i revitalizaciju obrazovnih objekata i poboljšanje statusa zaposlenih u ovoj oblasti. Sistem obrazovanja u FBiH je fragmentiran, oblast obrazovanja je u nadležnostima kantona, zakonski je drugačije regulisana, ekonomska baza je slaba a budžetska izdvajanja nedovoljna da bi se postigao bar približno zadovoljavajući nivo. Ulaganje u obrazovanje, usklađivanje obrazovnog sistema i profesionalno usmjeravanje građana, će dugoročno pomoći poboljšanju konkurentne pozicije Bosne i Hercegovine i rezultirati visokosofisticiranim proizvodima. PDA će se zalagati za kvalitetan odgoj i obrazovanje kao faktore neophodne za jačanje samopouzdanja, sposobnosti, znanja, vrijednosti i stavova svakog pojedinca na putu da postane uspješan i koristan građanin za zajednicu, obzirom da se na taj način stvara savjesno i aktivno građanstvo, jača potencijal za napredak zajednice, kao i za državu u njenom nastojanju da postane moderna evropska država, integrisana u društvo zasnovano na znanju. Ono što je još jedno strateško opredjeljenje PDA jeste obezbjeđivanje uslova da mladi, koji su završili svoje formalno obrazovanje, putem zavoda za zapošljavanje i raznih sufinansiranih projekata zapošljavanja, ne samo odrade pripravnički staž, nego i da dobiju priliku za zapošljavanje te tako ostanu u granicama Bosne i Hercegovine. Uz to za PDA će od posebnog značaja biti i poticanje i razvoj koncepta cjeloživotnog učenja, kao osnove ličnog razvoja, te jačanja i neprestanog prilagođavanja pojedinca promjenjivim okolnostima u ličnom životu, na radnom mjestu i u društvenoj zajednici.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Obuhvat sve djece u sistem predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, i promociju odgoja kao temelja razvoja državnog, nacionalnog, historijskog i kulturološkog identiteta svih građana Bosne i Hercegovine.
- Izgradnju sistema za prepoznavanje, poticanje i razvoj sposobnosti i potencijala pojedinaca te jačanje sistema za cjeloživotno lično i profesionalno usmjeravanje.
- Za harmonizaciju domaćeg zakonodavstva i praksi u oblasti obrazovanja, sa onima u zemljama članicama Europske unije, implementaciju Bolonjskog procesa u cijelosti i uključivanje Bosne i Hercegovine u sve procese jedinstvenog europskog obrazovnog prostora.
- Podržat ćemo podizanje pojedinih nadležnosti u oblasti obrazovanja sa kantonalnog na federalni nivo, a kako bi se pojednostavila implementacija dogovorenih politika i olakšalo provođenje jedinstvene reforme obrazovanja.
- Za povećanje ekonomske baze i finansijskih izdvajanja za obrazovanje, kao temelja unaprjeđenja statusa zaposlenih u ovoj oblasti, te revitalizaciju obrazovnih objekata i tehnologija potrebnih za izvođenje nastave u skladu za aktualnim zahtjevima tržišta rada.
- U obrazovnom sistemu voditi računa o kredibilitetu visokoškolskih ustanova, odrediti jedinstvenu metodologiju i standarde koji mora ispunjavati svaka visokoškolska ustanova, na entitetskom nivou, ako ne i državnom.
- Za postizanje kvalitete srednjoškolskog obrazovanja i zapošljavanje mladih koji su završili srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje, te unaprjeđenje kreativnog i inovativnog rada i razvoja u svrhu samozapošljavanja i pokretanja novih privrednih subjekata (firmi i kompanija).
- Za obrazovni proces koji će biti bolje prilagođen sticanju potrebnih kompetencija u svrhu zadovoljavanja društvenih potreba i organizovan na način da osigurava motivirajuće okruženje za učenje i poučavanje.
- Za posebne ciljne skupine, građane nižih nivoa obrazovanosti, mlade nezaposlene, roditelje, marginalizirane i socijalno isključene osobe, osobe s invaliditetom, starije i osobe treće životne dobi potaknuti izradu i/ili prilagođavanje, te provođenje specifičnih programa.
- Za osnivanje novih institucija na nivou BiH, poput zasebnog Ministarstva za obrazovanje, nauku i kulturu, te osnaživanje i unaprjeđenje rada Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, te Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta.

Podrška mladima, sportu i kulturi

Mladi su jedna od najranjivijih kategorija stanovništva, kojoj je potrebna kontinuirana podrška da bi adekvatno razvili vlastite potencijale i postali relevantni i odgovorni akteri u društvu. Uz navedenu podršku, potrebno im je i pozitivno društveno, kulturno i ekonomsko okruženje u kojem će imati priliku da budu uključeni u društveni, profesionalni, kulturni i sportski život, društvene aktivnosti, omladinske organizacije i njihove projekte. Do sada je malo napora uloženo u pravcu adresiranja stvarnih potreba, problema i interesovanja ove populacije, a položaj mladih uglavnom se pokušavao definisati kroz strategije za mlade na lokalnom nivou, bez sistemskog pristupa i dugoročnih strateških planova. Imajući u vidu činjenicu da se položaj mladih može poboljšati samo dobro vođenim omladinskim politikama, PDA će se zalagati donošenje i implementaciju posebnih strategija koji će imati za cilj obezbjeđenje sigurnosti omladine i njihov lakši prelazak u odraslo doba, obezbjeđenje pristupa kvalitetnom obrazovanju, kvalitetnim kulturnim i sportskim sadržajima, osiguranje podrške pri sticanju zaposlenja i ekonomske i socijalne sigurnosti mladih, te njihovo uključivanje u procese donošenja odluka, kreiranja i provođenja politika. Podržavat ćemo i osiguravati finansijska sredstva i dodjelu budžetskih sredstava za aktivnosti i projekte za djecu i mlade, kao i poticati angažman mladih u sportu, kulturi, nauci i umjetnosti, i podržati uspostavljanje efikasnog legislativnog i institucionalnog okvira za provođenje omladinskih politika. Bosna i Hercegovina ima ogromnu snagu i veliki potencijal u mladim ljudima, a na nama je da od njih stvorimo radnosposobne, zdrave, sretne i motivirane odrasle osobe i proaktivne građane.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Povećanje socijalne inkluzije mladih, i poticanje njihovog proaktivnog djelovanja u društvenoj zajednici.
- Obezbeđenje pristupa svim nivoima obrazovanja i uključivanje sve djece i omladine u predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski sistem obrazovanja.
- Omogućavanje lakšeg pristupa tržištu rada i zapošljavanju, što u konačnici treba da rezultira ekonomskim i socijalnim osamostaljivanjem mladih.
- Davanje podrške različitim aktivnostima, projektima i programima za djecu i mlade, a kroz adekvatno iskorištavanje postojeće infrastrukture i usmjeravanje finansijskih sredstava.
- Uključivanje mladih u kulturne, sportske, umjetničke sadržaje i davanje podrške omladinskim organizacijama i vijećima.
- Uspostavljanje efikasnog institucionalnog i legislativnog okvira za provođenje omladinskih politika.

Kad je riječ o **sportu**, sport, uz kulturu, ima ključnu ulogu u svakom društvu, ne samo u stvaranju zdravije nacije, odnosno zdravih i kvalitetnih uslova života, nego i dostizanja socijalne kohezije, prevazilaženju predrasuda, povećanju pozitivnog uticaja na javno mnijenje, i širenje etičkih i općih principa koji se kroz njega prenose. Brojne su vrijednosti i vještine koje kroz sport doprinose razvoju ličnosti, on obogaćuje našu kulturu i ekonomiju, utiče na stepen blagostanja, jača osjećaj pripadnosti zajednici, čini društvo u cijelosti spremnijim za izazove savremenog svijeta. Osnovni cilj PDA bit će da se pitanje sporta u BiH uredi sistemski i da se obezbijedi slobodan pristup sportu svim građanima BiH gdje god da žive, bez obzira na njihovu sposobnost. Svjedoci smo da ukupna ekonomska situacija utiče na sposobnost porodica da izdvajaju materijalna sredstva za sport, te tako sport nije dostupan podjednako svima, a samim time veliki dio stanovništva ostaje zakinut za ovaj segment koji je od suštinskog značaja za razvoj njihove ličnosti i zdravog načina života. Stoga, PDA će se zalagati za obezbjeđenje bavljenja sportom svih građana BiH, osiguranje, izgradnju i rekonstrukciju potrebnih sportskih objekata, unaprjeđenje vrhunskog sporta i adekvatno nagrađivanje vrhunskih sportskih rezultata, poboljšanje sistema upravljanja sportskih organizacija, edukacija i promocije sporta i vrijednosti u sportu. Na kraju, zalagat ćemo se za unaprjeđenje postojećih ljudskih potencijala u sportu, prepoznavanje i zadržavanje sportskih talenata i za stvaranje imidža Bosne i Hercegovine kao zemlje koja postiže i održava vrhunske rezultate u raznim sportovima.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Obezbijediti odgovarajuće uslove, programe i stručni kadar kako bi se sport učinio dostupnim svim kategorijama stanovništva, bez obzira na mjesto prebivališta i socijalni status, a posebno omogućiti uključivanje djece od najranije životne dobi u primjerene sportske aktivnosti.
- Osigurati infrastrukturne temelje sporta, potrebne sportske objekte i finansijska sredstva za rekreativno bavljenje sportom u cilju razvoja ličnosti, poboljšanja psiho-fizičkih sposobnosti građana, svrsishodnijeg korištenja vremena i unaprjeđenja kvalitete života.
- Obezbijediti poticaje sportskim klubovima u osnivanju stavljajući ima na raspolaganje sportske objekte kako bi njihove sportske aktivnosti zaživjele i razvile se da budu samoodržive.
- Podržati zakonska rješenja kojima će u svim kantonima FBiH biti određeni minimalni iznosi procenta u budžetu za sport.
- Obezbijediti potrebne uslove za razvoj vrhunskog sporta, poticati bavljenje sportom na najvišem nivou, nagrađivati postizanje vrhunskih sportskih rezultata na najvećim međunarodnim sportskim takmičenjima i zadržati sportske talente u Bosni i Hercegovini.

Kultura i bogatstvo kulturne baštine mogu biti odlični pokretači razvoja, obzirom da razvoj kulture utiče i na razvoj privrede, posebno npr. turizma, gdje mjesta sa očuvanim kulturno-historijskim spomenicima postaju središta gdje se održavaju festivali, koncerti, izložbe, sajmovi i brojne druge manifestacije. Obzirom da se kultura, u uslovima ekonomske krize, najčešće nalazi na margini, PDA će se zalagati za daljnje očuvanje i unaprjeđenje kulturne baštine, te svoj angažman usmjeriti i na kulturnu industriju kojom se mogu otvoriti i nova radna mjesta, nova tržišta, i omogućiti i građanima i gostima bolja kvaliteta života.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Poticanje, promociju i očuvanje kulture, kulturnog bogatstva i baštine, a sa ciljem doprinosa razvoju kulturnog identiteta, unaprjeđenja kulturne industrije i obogaćivanja života građana, te osiguranja održivog i uključivog privrednog rasta kroz sektor kulture.

Afirmacija ljudskih prava i temeljnih sloboda

Ljudska prava i temeljne slobode spadaju u najvažnije društvene i pravne vrijednosti koje svaki državnopravni poredak treba i mora da štiti. Bosna i Hercegovina je potpisnica brojnih međunarodnih konvencija, protokola, sporazuma i drugih dokumenata, te ima za obavezu uspostavljanje sistema, unaprjeđenja i izvještavanja o ispunjavanju svojih obaveza u vezi sa stanjem ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Smatramo da poštivanje ljudskih prava i sloboda zavisi i od osnovnog, kvalitetnog zakonskog i institucionalnog okvira, ali i od uspostavljenog obrazovanja, načina razmišljanja, kulture, minimuma ekonomskog blagostanja i ukupnog dostignuća društva. Izostanak većeg napretka u pogledu zaštite ljudskih prava posljedica je činjenice da federalne vlasti do sada nisu imale da zakonima izgrade potpuni demokratski sistem, sa profesionalnom i nepolitiziranom administracijom, i neovisnim sudovima, u koje bi svi građani imali puno povjerenje. Jednakost pred zakonom i ravnopravnost svih građana, bez obzira na njihovu vjersku i etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i sl., u bosanskohercegovačkom društvu, uz normativni i institucionalni okvir, bi se trebali podrazumijevati, no, smatramo da je za uspostavljanje i vladavinu prava, i stvarnu i istinsku afirmaciju ljudskih prava i sloboda mnogo značajno stvaranje i ambijenta koji će omogućiti i njihovu praktičnu primjenu, odnosno njihovo ostvarenje u praksi. Imajući u vidu da se u preambuli Ustava BH poziva na Univerzalnu deklaraciju ljudskih prava i na paktove o građanskim i političkim, kao i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, u potpunosti ćemo insistirati na zaštiti i očuvanju pravnog poretka Bosne i Hercegovine putem usaglašavanja svih zakona i drugih propisa sa Ustavom BiH, kao i sa međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima. Također, zalagat ćemo se da poštivanje ljudskih prava postane neizostavan predmet edukacije svih slojeva stanovništva, a da bi se razvila svijest o njima i o potrebi njihovog poštovanja. Upravo su poštivanje ljudskih prava i njihova zaštita temelj budućeg razvoja Bosne i Hercegovine, i osnovni preduslov za osiguranje i daljnjih ekonomskih pretpostavki za razvoj i unaprjeđenje cjelokupne društvene zajednice.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Ustav BH se poziva na Univerzalnu deklaraciju ljudskih prava i na paktove o građanskim i političkim, kao i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. U cijelosti insistiramo na primjeni istih, a sa ciljem zaštite i očuvanja pravnog poretka BiH, kao potrebe usaglašavanja svih zakona u BiH sa međunarodnim konvencijama i standardima o ljudskim pravima.
- Ustrajat ćemo u posebnom promicanju i zaštiti prava žena, djece, manjina i raseljenih osoba, borbi protiv mučenja, trgovanja ljudima i svih oblika diskriminacije.
- Zalagat ćemo se za potpunu zaštitu građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava svih građana.
- Posebnim smatramo i stimulirat ćemo promociju i razvoj porodice, kao osnovne ćelije i vrijednosti svakog društva, te ćemo posebnu podršku usmjeriti na zaštitu žene kao stuba svake porodice, te se zalagati za povećanje prava žena, zaštitu porodilja i obezbjeđenje određenih privilegija majkama sa više djece.
- Poseban segment naše borbe u okviru porodice bit će borba protiv nasilja u porodici, kao i borba protiv svih poroka koji dovode do te pojave kao što su alkoholizam, prostitucija, narkomanija, kocka i druge slične društveno negativne pojave.
- Izražavamo posebnu senzibilnost i podršku za djecu sa posebnim potrebama koja moraju imati svoje mjesto u društvu, te ne smiju biti diskriminisana niti isključena iz društvene zajednice.

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine

Ustav Bosne i Hercegovine sastavni je dio Mirovnog sporazuma tj. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Aneks IV), kojim je Bosna i Hercegovina konstituisana kao složena država sastavljena od dva entiteta i Brčko Distrikta, pri čemu svaki od njih ima svoje nadležnosti u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti. Dodatnu unutrašnju složenost uređenja Bosne i Hercegovine čini organizacija samih entiteta, pri čemu je entitet Republika Srpska organizirana kao unitaran entitet, sa snažnom koncentracijom vlasti na entitetskim institucijama vlasti, dok je Federacija BiH složeni entitet sa deset kantona u svom sastavu. Ovakvo ustavno uređenje predstavlja ne samo vrlo komplikovan i skup ustavni okvir za državu Bosnu i Hercegovinu, nego i ustavni okvir za koji je Vijeće Evrope, preko Evropskog suda za ljudska prava i Venecijanske komisije, u nekoliko navrata ustanovljavao da sadrži odredbe kojima se čini diskriminacija građana po etničkom i vjerskom osnovu, te koje su u suprotnosti sa međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Da Ustav Bosne i Hercegovine, kao najviši pravno-politički dokument države, treba da omogući u potpunosti funkcionalnu državu koja će biti u stanju da donese, i u praksi provede, sve zakone i niže pravne propise usaglašene sa pravnom stečevinom Europske unije. U tom smislu PDA kao svoj primarni i dugoročni cilj vidi donošenje i usvajanje novog Ustava Bosne i Hercegovine, kojim bi Bosna i Hercegovina bila definisana kao države regija, koje su uspostavljene na bazi ekonomskih, historijskih i komunikacijskih povezanosti, uvažavajući multietničnost konstitutivnih naroda, građana i nacionalnih manjina koje u njima žive.
- Zbog suprotstavljenih stavova o pravnoj prirodi uređenja Bosne i Hercegovine, koji, u krajnjoj liniji potiču iz suprotstavljenih stavova o sudbini Bosne i Hercegovine, a koje zagovaraju pojedine političke elite, u narednom periodu, dok se ne stvore uslovi za ostvarivanje primarnog i dugoročnog cilja, podržat ćemo reforme postojećeg Ustava BiH, a koje su u interesu svih građana Bosne i Hercegovine, i koje vode ka jačanju funkcionalne državne strukture.
- Primarno su Bosni i Hercegovini potrebne ustavne promjene radi usklađivanja Ustava države, ali i ustava entiteta i kantona u FBiH sa važećim međunarodnim dokumentima o ljudskim i građanskim pravima, a posebno sa Europskom konvencijom o ljudskim pravima, i samim tim ukidanja različitih diskriminatorских elemenata (presude Evropskog suda za ljudska prava) koji se odnose na politička i druga prava određenih grupa stanovništva, kao i radi izgradnje funkcionalne države, sa strukturama vlasti i nadležnostima koje će omogućiti ubrzavanje procesa donošenja odluka i njihove implementacije, i u konačnici u kontekstu daljnjeg napretka u procesu europskih integracija.

Nacionalna sigurnost i odbrana

Sigurnost građana, društva i države, te drugi sigurnosni izazovi sa kojima se Bosna i Hercegovina susreće i suočava, moraju se razmatati u kontekstu sveukupnih odnosa globalnog okruženja. U tom smislu nacionalna sigurnost BiH zavisi od njene spremnosti i integriteta u regionalnu i širu međunarodnu sigurnost, sa ciljem da se sigurnosne prijetnje, rizici i izazovi uspješno preveniraju, i sa ciljem da u njima Bosna i Hercegovina igra aktivnu ulogu.

PDA kao glavnu zadaću države smatra upravo nacionalnu sigurnost. Nacionalna sigurnost podrazumijeva očuvanje vitalnih nacionalnih interesa države, kroz zaštitu teritorijalnog integriteta i suvereniteta, mir i stabilnost za sve građane na cijelom njenom teritoriju, unaprjeđenje i zaštitu života građana, demokratskog političkog sistema i zaštitu materijalnih dobara. Globalni izazovi koji se postavljaju pred Bosnu i Hercegovinu su višestruki a poseban utjecaj na nacionalnu sigurnost imaju međunarodni terorizam, oružje za masovno uništenje (nuklearno i biološko oružje), diverzije i špijunaže, politički motivirano nasilje, podrivanje ili slabljenje nacionalne odbrambene i vojne moći, velike prirodne i civilne katastrofe izazvane klimatskim promjenama, ugrožavanje životne sredine, razne epidemije, teška krivična djela zabranjena međunarodnim pravom, trgovina oružjem, drogom i ljudima, kao sve aktuelniji problem migrantskih kriza.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- PDA će se zalagati za neovisnost, teritorijalni integritet i suverenitet BiH, štiti život, ustavna prava, slobode i ličnu sigurnost građana, te štiti demokratiju i ljudska prava, a s tim u vezi i za donošenje novih zakona i provedbu postojećih o zabrani ispoljavanja svakog oblika radikalizma, vjerske i nacionalne mržnje, zbog kojih bi mogli biti narušeni mir i stabilnost.
- Jedan od osnovnih ciljeva će biti i jačanje glavnih institucija sistema nacionalne sigurnosti, koje su direktno zadužene za izvršavanje poslova nacionalne sigurnosti, poput ministarstva obrane, oružanih snaga, obavještajnih i sigurnosnih službi, policije i drugih. Same policijske, sigurnosne i vojne strukture u BiH moraju biti finansijski neovisne, materijalno opremljene, pod civilnom komandom i parlamentarnim nadzorom, sa visokim stepenom hijerarhijske i profesionalne uređenosti.
- PDA će insistirati na poštivanju i provedbi dokumenta kojim su se zemlje regiona obavezale i preuzimaju punu odgovornost za regionalnu stabilnost i kontrolu naoružanja, te odbacuje mogućnost demilitarizacije BiH, te drugih aktivnosti koje bi vodile u debalans BiH u odnosu na zemlje okruženja.
- Također, PDA će razvijati sisteme civilne zaštite koji će se moći nositi sa sigurnosnim rizicima poput tehničko-tehnoloških katastrofa i katastrofa prouzročenih klimatskim promjenama.
- Odlučna borba protiv korupcije biće jedan od prioriteta djelovanja a sa ciljem da se korupcija, kao prijetnja društvu koja razara temeljne vrijednosti svakog društva, od ljudskih prava, političke i socijalne sigurnosti, koja urušava pravnu državu, unutarjni red i sigurnost građana te ekologiju, a u konačnici i suverenitet države, u potpunosti suzbije. Stoga će predstaviti sveobuhvatnu strategiju koja će obuhvatiti i normativni dio vezan za normativne akte, njihovu implementaciju i sankcionisanje počinitelja, ali i preventivno i edukacijsko djelovanje koje će uticati na identifikaciju nedopuštenih ljudskih ponašanja i prevenciju njihovog činja.
- PDA će voditi pro aktivnu politiku vezanu za razvoj saradnje i sigurnosnih odnosa sa drugim državama, učvršćivanje međunarodnog položaja i pristup kolektivnim sistemima sigurnosti i odbrane. Sve to podrazumijeva i pružanje podrške uključivanju i aktivnoj ulozi u asocijacijama u regiji i međunarodnim organizacijama, intenzivniji pristup i integraciju u NATO savez, te uključivanje jedinica Oružanih snaga u međunarodne mirovne misije, koje se u svijetu odvijaju pod patronatom UN-a ili NATO-a.
- U pogledu rješavanja pitanja državne imovine treba uvažavati i provoditi odluke nadležnih institucija BiH uključujući odluke Ustavnog suda BiH, te implementacijom takvih presuda izvršiti i uknjižbu državne imovine, i osigurati dugoročnu primjenu najboljih europskih i drugih međunarodnih praksi koje se odnose na pitanja sigurnosti u Bosni i Hercegovini;

Vladavina prava i pravosuđe

Preduslov savremenog i uspješnog društva je dobro organizirano, profesionalno vođeno, normativno uređeno, neovisno i nepristrano, ali i odgovorno pravosuđe na koga se sa povjerenjem mogu osloniti svi građani. Nažalost, poznata je činjenica da se u dosadašnjem radu ovih institucija, tužilaštava i sudova na svim nivoima, u manjoj ili većoj mjeri, mogli osjetiti politički uticaj koji se ogleda u nedovoljnoj ozbiljnosti vođenja istraga, prikrivanju i zataškavanju određenih krivičnih djela koja su počinili privilegovani pojedinci ili grupe, politički i drugi neosnovani progoni po političkim nalogima, te donošenje neprihvatljivih i nelogičnih presuda, uz saglasnost ili bez sankcija od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, a koje ima zakonom propisanu nadležnost da kao „...nezavisni i samostalni organ ima zadatak da osigura nezavisno, nepristrano i profesionalno pravosuđe...“. U takvoj situaciji jedne pravne nesigurnosti često se primjenjuje podizanje optužnice bez dokaza i odugovlačenje postupaka kako bi se pojedinci eliminisali iz društveno-političkog, privrednog, sportskog i kulturnog života društvene zajednice. Na drugoj strani imamo i ciljana prikrivanja izvršenih krivičnih djela za koje postoje neoborivi dokazi, neosnovano korištenje pravnih instituta „relativne ili apsolutne zastare“, te donošenje različitih presuda od strane različitih sudova ili sudija po istom pravnom osnovu, a čak i donošenje različitih presuda od strane sudija koji su dio različitih sudskih vijeća i koji svoje odluke zasnivaju, ne na principima vladavine prava, nego njihove odluke zavise od strana u postupku.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Izgradnju pouzdanog i jakog sistema vladavine prava i razvoj neovisnog, nepristranog, stručnog i efikasnog pravosudnog sistema koji predstavlja ključnu pretpostavku ne samo za pristupanje Bosne i Hercegovine Europskoj uniji, već i za razvoj održive demokratije i pravičnog društva.
- Podržavamo aktivnosti na strukturalnom dijalogu o pravosuđu i provođenje reformi pravosuđa u BiH, u skladu sa međunarodnim i EU standardima, i formiranje Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine.
- Ne podržavamo da pravosuđe bude pod bilo kakvim i bilo čijim političkim uticajem, te da služi kao instrument za obračun sa političkim neistomišljenicima, odnosno da, pod uticajem drugih institucija bude u službi političkog obračuna.
- Podržavamo intenziviranje primjene medijacije i učešće medijatora u mirnom rješavanju sporova, za što postoji pozitivna međunarodna praksa i adekvatan zakonski okvir u cilju što racionalnijeg i efikasnijeg rada sudova.
- Podržavamo i provodit ćemo sve aktivnosti da se osigura uspostavljanje neovisnih pravosudnih institucija kao garanta pravne sigurnosti građana bez obzira kojoj političkoj opciji, kakvom ekonomskom statusu i čijem miljeu pripadali.

Efikasna i profesionalna javna uprava

Reforma javne uprave jedan je od preduslova za uspješnu integraciju Bosne i Hercegovine u Europsku uniju i obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Javna uprava ima ključnu ulogu u procesu europskih integracija jer omogućava provedbu neophodnih reformi, te istovremeno osigurava učinkovit dijalog i provedbu osnovnih propisa EU, što je jedan od glavnih uslova za članstvo u EU. Javni sektor u Bosni i Hercegovini obuhvata institucije zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, organe uprave, upravne organizacije, ali i sve druge subjekte kojima su povjerena javna ovlaštenja na svim nivoima odlučivanja. Ima nadležnosti po osnovu zakonskih i vlasničkih prava, kao što su obrazovanje, zdravstvo, penziono-invalidska i socijalna zaštita, javna preduzeća ili društva sa javnim kapitalom, prirodna i kulturna bogatstva i slično.

Uprkos značajnoj međunarodnoj finansijskoj podršci i činjenici da se reforma javne uprave u BiH provodi više od deset godina, sistemski problemi u svim strukturama javne uprave u BiH i dalje koče ostvarivanje značajnijeg napretka u provođenju reforme javne uprave. Sveobuhvatno gledano može se konstatovati da je javna potrošnja je prevelika, što onemogućava rasterećenje privrede i povećanje broja zaposlenih i povećanje plata. Ovakav sistem onemogućava efikasnost, omogućava korupciju, građani većeg broja kantona su neravnopravni, i domaći i strani investitori imaju komplikovane procedure prilikom poslovanja, nemaju pravne sigurnosti i jedinstvenog tržišta.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Za reformu javne uprave, i to na način da osiguramo da javna uprava bude učinkovitija, djelotvornija i odgovornija, a koja bi svim građanima pružala brže i bolje usluge za manje novca i vremena.
- Opredijeljeni smo da javni organi se pretvore u efikasni javni servis dostupan svim građanima prema jednakim uslovima, a da osnovno načelo u radu javne uprave bude načelo zakonitosti jer svi organi javne uprave osnivaju se zakonom i svoje poslove moraju obavljati u skladu sa zakonom.
- Izmijeniti zakone i prateće propise koji regulišu zapošljavanje i rad u javnoj upravi, a pri izmjenama propisa poštovati principe SIGMA-e, zahtjeve EU u smjeru depolitizacije javne uprave, te smjernice predviđene u Reformskoj agendi.
- Neophodno je razviti i metodološki okvir za mjerenje učinkovitosti na organizacijskom nivou i pooštriti kriterije prilikom ocjene učinkovitosti zaposlenih u javnoj upravi, te unaprijediti transparentnost objavljivanja podataka o zaposlenima u javnoj upravi (broj i struktura zaposlenih u javnoj upravi, rezultati ocjene o radu, itd.).
- Zalagat ćemo se i za unaprjeđenje sistema elektronske uprave (tzv. "E-Government") što će omogućiti bolju komunikaciju sa građanima i efikasnije ispunjavanje njihovih zahtjeva i potreba, a uspostavljanje efikasnije administracije pratit će i povećanje efikasnosti javnih preduzeća, čiji je osnivač neki od nivoa vlasti. Brojne činjenice potvrđuju da su javna preduzeća, mjerena europskim standardima, neefikasna, organizaciono neusklađena i u odnosu na broj stanovnika preglomazna sa zastarjelim i prevaziđenim tehnološkim procesima.

- Strateška orijentacija obuhvata i osiguranje savremenog menadžmenta, kompetentno i motivisano osoblje, bitno unaprijeđen kvalitet i ekonomičnost usluga, povećanje direktnog učešća građana i organizaciju civilnog društva u javnim poslovima, partnerstvu i odgovornosti.

Vođenje vanjske politike i međunarodne saradnje

Glavni ciljevi vanjske politike Bosne i Hercegovine treba da budu očuvanje stabilnosti i mira, jačanje povjerenja i razumijevanja među narodima i državama, te učvršćenje međunarodnog položaja i podizanja ugleda Bosne i Hercegovine u svijetu. Punopravno članstvo u NATO-u i EU prioriteta su vanjske politike Bosne i Hercegovine. Strateški cilj i put naše zemlje, još od mirovnih operacija koje su zaustavile rat u BiH, do Partnerstva za mir, Akcionog plana za članstvo, i bosanskohercegovačkog doprinosa međunarodnoj bezbjednosti kroz međunarodne misije u inostranstvu, ostao je i dalje isti – sticanje punopravnog članstva u NATO-u. Bosna i Hercegovina bi, svojim ulaskom u NATO, dobila osjećaj kolektivne sigurnosti u regiji, adekvatan odbrambeni sistem i profesionalniju vojsku, ali i političku i ekonomsku stabilnost, te jasan spoljno-politički profil, što predstavlja i osnovu garanciju za poslovnu saradnju i strana investiciona ulaganja, obzirom da, na taj način, i sam kapital postaje siguran. Članstvo u EU predstavljalo bi snažan poticaj za dalji politički i ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine, uz visoke standarde vladavine prava i kvalitetnije propise, što će rezultirati boljim pozicioniranjem naše države na međunarodnom planu. Članstvo u EU će donijeti bosanskohercegovačkim građanima mnoge koristi, no, međutim, do punopravnog članstva nas čeka mnogo napornog rada, ali i suočavanje s izazovima na koje moramo uspješno i kvalitetno odgovoriti.

Imajući u vidu navedeno, PDA je opredijeljena za integrisanje i članstvo Bosne i Hercegovine, kao cjelovite i demokratske države, u Europskoj Uniji i euroatlantskim asocijacijama.

PDA podržava osnovne elemente procesa stabilizacije i pridruživanja i to: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kao nova vrsta ugovornih odnosa (tzv. sporazum o pridruživanju treće generacije), razvoj gospodarskih odnosa - asimetrična liberalizacija trgovine uvođenjem autonomnih trgovinskih mjera i finansijska pomoć – pomoć Zajednice u obnovi, razvoju i stabilizaciji, kao i Instrument pretpristupne pomoći – IPA programi. PDA svoje programske aktivnosti nastojat će uskladiti i provoditi u dijelu političkih, ekonomskih i institucionalnih vrijednosti koje važe i primjenjuju se u EU, a sve kako bi dala puni doprinos punopravnom članstvu BiH u EU.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Punopravno članstvo u NATO-u kao prvom prioritetu vanjske politike Bosne i Hercegovine, obzirom da Bosna i Hercegovina, kao punopravna članica NATO-a, postaje potpuno zaštićena od vanjske agresije, posebno imajući u vidu da bilo kakav nemir, nestabilnost ili napad na našu zemlju zahtijevaju i hitnu reakciju svih zemalja članica NATO-a.
- Podržavamo članstvo u Evropskoj uniji kao jedan od osnovnih vanjskopolitičkih prioriteta Bosne i Hercegovine.
- Zalažemo se da Bosna i Hercegovina, kao potencijalni kandidat, dijeli jednake vrijednosti - demokratija, ljudska prava i dostojanstvo, vladavina prava i tržišne ekonomije sa ostalim članicama Unije, kao i principe tolerancije, pluralizma, pravde, solidarnosti i polne jednakosti.
- Podržavamo obavezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa EU pravnom stečevinom u što kraćem roku i promociju ekonomskih odnosa BiH i EU, uz postepeno razvijanje zone slobodne trgovine između dviju strana.
- Podržavamo Reformsku agendu usvojenu na nivou Vijeća ministara i na nivou entiteta, a na koju je data saglasnost oba doma Parlamenta FBiH.
- Podržavamo provođenje reformi u oblasti ekonomije, a koje će ojačati privredni sektor, unaprijediti poslovni ambijent i pripremiti Bosnu i Hercegovinu i sve građane da, kad i uđemo u EU, ravnopravno učestvujemo na tržištu od preko 500 miliona potrošača, na kojem se promovira i štite slobode kretanja roba, usluga, ljudi/radne snage i kapitala.
- Zalažemo se za unaprjeđenje odnosa sa EU, i aktivnije korištenje europskih fondova, koji će pomoći i regionalni razvoj, modernizaciju poljoprivrede, očuvanje životne sredine, razvoj infrastrukture i kvalitetnije obrazovanje u BiH, a pri čemu će mladi moći da se školuju u državama EU pod istim uslovima kao državljani EU, bosanskohercegovački građani će moći da rade u državama članicama bez radnih dozvola, a poduzetnici će dobiti pristup tržištu EU na kojem će moći lakše plasirati svoje proizvode.

Politika i položaj boračke populacije

Pitanje pravnog regulisanja statusa boraca je pitanje koje se rješava više od 20 godina. Kroz primjenu raznih dosadašnjih propisa dolazilo je do sve većih zloupotreba, što je za posljedicu imalo kontinuirano povećanje korisnika i uvođenja u pravo na nedozvoljen način onih kojima to pravo ne pripada. To je s pravom naišlo na reagiranje istinskih branilaca i članova njihovih porodica i zahtijevanje da se svima onima koji su ostvarili neko pravo na nelegalan način, isto odmah uskrati. Kako bi se te i slične devijacije i nepravilnosti otklonile, primarno je potrebno da se o svim oružanim formacijama Armiji RBiH, MUP-u RBiH, HVO-u i MUP-a HRHB, uključujući, u posebnom dijelu i uposlene u vojnim bolnicama i namjenskoj industriji, sačini i učini dostupan svim građanima Registar boraca. Sve navedene kategorije zaslužuju, prije svega, poštovanje i život dostojan čovjeka, te trebaju i moraju biti trajna briga države za koju su se borili.

Činjenično stanje u ovoj kategoriji, i to 23 godine poslije rata, je takvo da danas imamo egzistencijalno neobezbijeđene demobilisane borce, što najbolje pokazuje samo jedan od brojnih

primjera da je na javni poziv ministarstva za boračka pitanja FBiH za jednokratnu novčanu pomoć iz 2017. godine, 23 godine poslije rata apliciralo 23.000 boraca koji su nezaposleni ili imaju primanja manja od 25% prosječne plate (220KM) u FBiH, (a što je samo dio populacije koja je takvom statusu, jer većina nije ni aplicirala). Ovakav status i nedovoljna materijalna primanja pripadnika ovih kategorija koji su nezaposleni ili uslijed ratnih povreda onemogućeni za rad sramota je svake države, tako da ćemo kao politički faktor intenzivno raditi na stvaranju uslove za bolji život ovih kategorija.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Insistirati ćemo da se javno objave jedinstveni registar svih boraca, kako bi javnost imala potpuni uvid u isti, i kako bi se eliminisali lažni korisnici prava, a povećala prava istinskih korisnika, kao i registar korisnika boračko-invalidske zaštite na svim nivoima od općinskog, gradskog, kantonalnog do federalnog, kako bi javnost bila upoznata ko su višestruki korisnici i sa kojim iznosima sredstava.
- Podržavamo da se nakon uređenog Registra zakonski reguliše i uvede borački dodatak kao stalna naknada za nezaposlene demobilisane borce, a novčana primanja ovih korisnika ne smiju se tretirati kao socijalna pomoć, već kao naknade za posebne zasluge u odbrani BiH.
- Podržavamo da se izmjeni Zakon o radu i da se borcima prizna „ratni“ radni staž, kao i da se ova zaslužna kategorija stanovništva izdvoji iz socijalne zaštite, te da se izvrše izmjene Ustava Federacije Bosne i Hercegovine u dijelu koji definira socijalnu politiku, tako da se boračko-invalidska zaštita više ne tretira kao sastavni dio socijalne zaštite, već odvojeno.
- Podržavamo i izmjenu Zakona o prijevremenom povoljnijem penzionisanju branitelja odbrambeno-oslobodilačkog rata, kao i Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH, na način da se adekvatnije urede prava boračkih kategorija.
- Podržavamo i da se oblast boračko-invalidske zaštite sveobuhvatno i sistemski riješi kroz jedan zakon i za sve korisnike na prostoru BiH, bez obzira na njihovo sadašnje mjesto boravka.
- Podržavamo da se konačno i trajno riješe stambeni problemi ove populacije, za porodice šehida i poginulih boraca, kao i ratnih vojnih invalida, da se sa lokalnim zajednicama iznađu lokacije i izgrade kolektivni stambeni objekti, te da se kroz subvencioniranje kredita rješava pitanje demobilisanih boraca.
- Insistiramo da se zakonski propisana osnovica za određivanje visine mjesečnih primanja korisnika boračko-invalidske zaštite usklađuje sa procentom porasta troškova života i stupnjem inflacije.
- Zalažemo se za prednost u zapošljavanju pripadnika ovih kategorija i njihovih porodica u državnim institucijama i privrednim subjektima sa većinskim državnim kapitalom mora biti neupitna.
- Razvijati ćemo i obezbijediti nastavak projekata samozapošljavanja demobilisanih boraca putem finansiranja projekata koji uključuju razvoj malih preduzeća i poljoprivrednih zadruga.
- Podržavamo donošenje zakona o pravima logoraša, žrtava torture i drugih civilnih žrtava rata, te izgradnju, uređenje i održavanje spomen-obilježja i mezarja šehida i poginulih branilaca Bosne i Hercegovine, te stratišta nevinih žrtava rata.
- Podržavamo racionalizaciju i objedinjavanje udruženja s ciljem uspostave efikasnog zastupanja i predstavljanja različitih kategorija boračke populacije, kao i finansiranje projekata temeljnih boračkih udruženja.

Odnos prema lokalnim zajednicama i lokalna samouprava

Imajući u vidu složeno ustavnopravno uređenje Bosne i Hercegovine, sa dva entiteta, jednim distriktom, deset kantona, te trinaest ustava i četrnaest zakonodavnih tijela, ne postoji zakon na državnom nivou koji bi na jedinstven način definisao i propisao načela i uređenje lokalne samouprave, nego je lokalna samouprava regulisana odredbama entitetskih ustava, Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi, te odredbama entitetskih zakona, odnosno Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine i Zakonom o lokalnoj samoupravi Republike Srpske. Pored toga, u Federaciji BiH lokalna samouprava dodatno je opterećena dominantnom pozicijom kantona u odnosu na općine, a zbog takve nesređenosti pravne regulative u ovoj oblasti imamo oslabljenu i neefikasnu lokalnu samoupravu, koja se suočava sa nizom različitih problema poput izražene centralizacije nadležnosti što vodi do neefikasnog pružanja usluga, nesporazuma i konflikata, zatim skromnih i nedovoljnih prihoda općina, isključivanja jedinica lokalne samouprave prilikom izrade strateških dokumenata za pitanja reforme javne uprave, povrede prava na izvore finansiranja jedinica lokalne samouprave prilikom dodjele sredstava općinama, te u konačnici nedostatka stručnih kadrova, tehničkih kapaciteta i projektnih pristupa, koji negativno utiču na planiranje razvojnog procesa općina i na implementaciju razvojnih strategija. Lokalna samouprava ima izraziti značaj i u procesu pristupanja, obzirom da se preko 60% europskih direktiva posredno odnosi na jedinice lokalne samouprave kao aktere zadužene za njihovu punu implementaciju i ostvarenje planiranih ciljeva.

Imajući u vidu navedeno, Pokret demokratske akcije prepoznaje izuzetan značaj efikasne, efektivne i stručne lokalne samouprave na kvalitet života građana u ostvarivanju njihovih prava i direktan uticaj na razvoj zajednice, a samim tim i države u cjelini.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Donošenje Zakona o lokalnoj samoupravi na državnom nivou u cilju harmonizacije uređenja lokalnih zajednica, jasne podjele nadležnosti, finansiranja i slično, a u cilju otklanjanja neusklađenosti, preklapanja nadležnosti i neefikasnog pružanja usluga i pokretanja razvoja lokalnih zajednica.
- Aktivno uključivanje lokalnih zajednica u procese reforme javne uprave u smislu pružanja mogućnosti lokalnim zajednicama da učestvuju i daju doprinos kreiranju ključnih dokumenata u ovoj oblasti.
- Izgradnju općinskih kapaciteta za planiranje razvojnog procesa putem edukacije stručnog kadra, jačanja znanja i vještina prvenstveno koristeći instrumente za pomoć organima lokalne uprave, koje finansira EU.
- Uspostavljanje specijaliziranih jedinica i timova u okviru lokalnih samouprava za djelotvornu pripremu i upravljanje projekatima u cilju povlačenja što većeg iznosa raspoloživih sredstava iz fondova Evropske unije, čime će se direktno uticati na standard i kvalitet života i razvoja zajednice.

- Provođenje reformskih mjera u organizaciji i funkcionisanju lokalnih samouprava u skladu sa standardima EU, a to je osiguranje kvaliteta i lakšeg pristupa javnim uslugama i ostvarivanju prava građana, obzirom da kada je riječ o svakodnevnim potrebama ljudi, jasno je da je za njihovo zadovoljavanje najadekvatnije rješenje efikasan, efektivan i pristupačan sistem lokalne samouprave.
- Aktivno uključivanje lokalnih samouprava za učeće u Programu certifikacije općina sa povoljnim poslovnim okruženjem i sticanje certifikata, a u cilju poboljšanja kvaliteta usluga i stvaranja povoljne poslovne klime za privlačenje domaćih i stranih investitora.
- Konstantan pritisak, u skladu sa ovlaštenjima lokalne samouprave, na nadležne organe vlasti na višim nivoima u cilju brže i kvalitetnije implementacije uređenja imovinskopravnih odnosa na nekretninama (usklađivanje katastra i zemljišnih knjiga) što je jedna od temeljnih kočnica privlačenju investitora i brže realizacije kapitalnih infrastrukturnih projekata.
- Izvršiti kategorizaciju svih lokalnih zajednica u Federaciji BiH po osnovu stepena razvijenosti lokalne zajednice, kako bi se sredstva koja dodjeljuju viši nivoi vlasti usmjeravala prvenstveno u manje razvijene lokalne zajednice i time podsticao i ubrzao njihov razvoj, a sve u cilju obezbjeđenja jednakog razvoja i životnog standarda građana u svim lokalnim zajednicama na teritoriji ovog entiteta.

Održiv povratak izbjeglih i raseljenih osoba

Naš cilj u pitanjima povratka i održivog povratka zasnivat će se na provedbi Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, odnosno na povratku interno raseljenih osoba i izbjeglica na svoju prijeratnu imovinu, obzirom da jedino tako možemo graditi mirnu, stabilnu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu. U Bosnu i Hercegovinu se do 2012. g. vratilo 1.033.058 raseljenih osoba i izbjeglica, od toga na prostor FBiH 743.641, RS 267.322, a u Brčko Distrikt 22.095 osoba. Povratak izbjeglih i raseljenih moguće je realizovati jedino kroz samoodrživ povratak i projekte ekonomskog razvoja povratničkih mjesta, kojima će se povratnička mjesta učiniti atraktivnijim za povratnike, za pokretanje obrta, poljoprivrednih gazdinstava, kao malih i srednji preduzeća, što će na njima trajno zadržati povratnike. Da bi postigli taj cilj nadležne institucije moraju obezbijediti potpunu sigurnost građanima koji su po nacionalnoj pripadnosti u manjini na određenim područjima, a takav princip potpune sigurnosti mora biti obezbijeđen na području cijele Bosne i Hercegovine.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Osiguranje sredstava za sanaciju uništenih ili neuslovnih stambenih jedinica u skladu s propisanim minimumom stambenih uslova za sve one koji ispunjavaju kriterije za dobijanje pomoći za obnovu, uz davanje prednosti najugroženijim osobama i porodicama.
- Osiguranje sredstava za sanaciju, rekonstrukciju i izgradnju putne, vodovodne i kanalizacione infrastrukture, elektromreže, objekata obrazovnog, vjerskog, sportskog i

kulturnog karaktera i drugih objekata u povratničkim zajednicama koji su od značaja za održiv povratak.

- Osiguranje sredstava za trajno rješavanje problema smještaja za izbjeglice, te konačno zatvaranje kolektivnih smještaja i alternativnog smještaja.
- Povoljnim kreditnim sredstvima i programima ekonomski jačati proces povratka kroz stimulaciju firmi iz FBiH da dio svoje proizvodnje organiziraju u zonama povratka u BiH, uz razvoj programa stručnog osposobljavanja, prekvalifikacije i zapošljavanja povratnika.
- U budžetima nadležnih ministarstava planirati sredstva za financiranje samozapošljavanja povratnika koji izraze interes i imaju uslove da pokrenu biznis u oblasti privrede i poljoprivrede. Posebna podrška će biti usmjerena na poticaje povratnicima mlađe životne dobi i mladim bračnim parovima sa djecom.
- Insistirati na institucionalnom jačanju pozicije povratnika u RS i FBiH kroz ravnopravno zapošljavanje u općinsku, kantonalnu i entitetsku administraciju, javni sektor i državne institucije, a u broju usklađenim sa popisom stanovništva iz 1991. g..
- Institucionalno rješavanje pitanja i problema diskriminacije i segregacije učenika u školskim ustanovama, posebno ostvarivanje prava na maternji jezik i nacionalnu grupu predmeta.
- Omogućavanje povratnicima da ostvare pravo izbora mjesta gdje će se liječiti, bez obzira na mjesto boravka i ličnu kartu, sa posebnim naglaskom na prava osoba sa invaliditetom i porodica poginulih boraca.
- Nastaviti aktivnosti Federalnog ministarstva za izbjeglice i raseljena lica na ekonomskom jačanju povratničke populacije, stipendiranju studenata, besplatnih udžbenika za povratničku djecu i pružanju pomoći pri ostvarivanju prava na odrađivanje pripravničkog staža i prvo zaposlenje.
- Razvijati saradnju i partnerski odnos sa međunarodnim i domaćim vladinim i nevladinim organizacijama i institucijama koje realizuju projekte održivog povratka i socijalne integracije raseljenih lica na području BiH, u cilju rješavanja problema i kvalitetnijeg zadovoljavanja potreba povratnika u oblastima: ekonomske održivosti i zapošljavanja, izgradnje i obnove stambenih i infrastrukturnih objekata, obrazovanja, zdravstvene zaštite, psiho-socijalne pomoći, socijalne zaštite, ljudskih prava i dr.

Odnosi sa vjerskim zajednicama

Uvažavajući značaj prava na slobodu vjere ili uvjerenja kao temeljnog ljudskog prava i potrebu da se osigura ravnopravnost svih građana BiH u pogledu zaštite i uživanja ovog prava, na državnom nivou su uspostavljeni najvažniji pravni standardi koji uređuju položaj vjere u našem društvu. Ustavni dokumenti BiH i njenih entiteta pružaju opće garancije vjerske slobode uz pozivanje na važnije međunarodne instrumente ljudskih prava ili njihovo izravno inkorporiranje. Ove opće garancije dalje su razrađene kroz Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica i sporazume kojima se pobliže uređuju odnosi između pojedinačnih vjerskih

zajednica i države. Dodatna pravna zaštita vjerske slobode osigurana je zakonski predviđenom mogućnošću sklapanja sporazuma između države ili njenih entiteta i vjerskih zajednica. Katolička crkva, odnosno Sveta Stolica kao njen univerzalni autoritet, prva je pristupila ugovornom reguliranju vjerskih pitanja sa BiH (aprila 2006). Druga vjerska organizacija koja je sklopila ugovor sa BiH jeste Srpska pravoslavna crkva,(decembra 2007.g.). Iako je Rijaset IZ BiH donio odluku u marta 2008. da pristupi postupku sklapanja ugovora Islamske zajednice BiH sa državom, još uvijek nije zaključen takav sporazum.

Naša rješenja za koja ćemo se zalagati

- Podržavamo da se osigura dodatna pravna zaštita vjerskih sloboda. Smatramo neophodnim sklapanje sporazuma između države BiH sa Islamskom zajednicom BiH kao i sa drugim vjerskim zajednicama, čime će se sve vjerske zajednice u BiH izjednačiti i staviti u isti i jednakopravan položaj.
- Podržavamo osnivanje Ureda pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine koji će unaprjeđivati i koordinirati odnose države i vjerskih zajednica, kao i druga pitanja od značenja za položaj i djelovanje vjerskih zajednica.
- Zalažemo se za vjerska prava i slobode svih građana Bosne i Hercegovine, za njihov ravnopravan tretman u svim segmentima i borbu protiv bilo kakvih oblika diskriminacije.
- Zalažemo se za Bosnu i Hercegovinu sekularnu, modernu evropsku državu sa svim evropskim vrijednostima i njenim osobenostima.
- Podržavamo odvajanje rada političkih i religijskih autoriteta, ali se zalažemo za saradnju istih radi ostvarivanja opšteg dobra, što i jeste glavna tendencija u savremenim državama.
- Zalagat ćemo se za afirmaciju vjerskih sloboda, tolerancije i poštivanja različitosti i tradicije svih građana BiH.

Odnosi sa drugim političkim partijama/strankama/organizacijama

Pokret Demokratske Akcije otvorena je politička partija koja želi i nastojat će da ostvaruje svoja programsko-politička opredjeljenja i ciljeve u saradnji sa drugim demokratskim političkim snagama. Tako će, na temeljima ključnih odrednica međusobne saradnje, i to očuvanja mira i stabilnosti na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, očuvanja njenog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, sa ciljem osiguranja ekonomskog napretka i unaprjeđenja kvalitete života svih građana, izgrađivati odnose i saradnju sa ostalim strankama slične političke orijentacije, strankama političkog centra, liberalnim demokratskim strankama, nevladinim organizacijama, udruženjima, pokretima i pojedincima. S tim u vezi očekujemo i spremnost ostalih političkih stranka da preuzmu odgovornost za poboljšanje ekonomskog stanja i stvaranje boljeg života u BiH, da podrže pravednu raspodjelu javnih prihoda, ravnomjeran razvoj regionalnih/kantonlnih i lokalnih zajednica, te sve projekte i mjere koji će, skupa, obezbijediti ekonomski i svaki drugi napredak i razvoj.